

HÖGSKOLAN I TROLLHÄTTAN/UDDEVALLA
Institutionen för individ och samhälle
C- uppsats i socialt arbete inriktning socialpedagogik
VT-02 10p.

Arbetsmetoder med gatubarn i Bukarest (Methods of work with street children in Bucharest)

Författare: Sofie Carlsson och Annelie Särefjord
Handledare: Lars Rönmark

Arbetsmetoder med gatubarn i Bukarest (Methods of work with street children in Bucharest)

Maj 2002

Av: Sofie Carlsson & Annelie Särefjord

Sammanfattning

Den här uppsatsen handlar om gatubarnsarbete i Bukarest och syftet är att beskriva och analysera personalens arbetsmetoder och förhållningssätt vid gatubarnscentret "Liv och Ljus". Frågeställningarna utgår från gatubarnets utsatthet och omsorgssvikt. *Hur möter "Liv och Ljus" gatubarnen som levt och lever i extrem utsatthet? Hur arbetar personalen, vad gör de och varför gör de som de gör i sitt arbete med gatubarnen?* Undersökningen utgår ifrån fyra fallbeskrivningar. I praktiken betydde det att vi ställde våra frågor för vart och ett av de fyra barnen som personalen valde att berätta om. Undersökningens resultat visar på att personalen har en "föräldrakärlek" till barnen som tillsammans med deras kristna livssyn genomsyrar hela deras arbete. Arbetsmetoderna har vi analyserat utifrån organisations- och enskilt personal-perspektiv. Studiens slutsatser är att svår fysisk miljö inte behöver vara det samma som störd anknytning och kärleksbrist och det är heller ingen självklarhet för ett barn att vilja lämna gatan. "Street addiction", gatans dragningskraft är ett fenomen som vi tar upp i diskussionskapitlet.

Sökord: Gatubarn, arbetsmetoder, utsatthet, omsorgssvikt och anknytning

Abstract

This essay is about work with street children in Bucharest and the aim is to describe and analyse the staff methods of work at the street children's centre "Life and Light". Our questions proceed from the street child's exposure and all different lacks. *How "Life and Light" meet the street children who have lived and lives in a extremely exposure? How the staff work, what they do and why?* The investigation proceeds from four cases. In the reality it meant that we put our question for each one of the four children in the cases. The result of the investigation shows on a "parentlove" from the staff to the children and that their Christian point of view means a lot too. We have analysed the work methods from an organisation- and an individual staff perspective. Conclusions of the investigation are that a hard physical environment is not necessary the same as disturbed attachment and lack of love and that the child want to leave the street is not a clear thing. "Street addiction" is a phenomenon who we reflected on in our discussion.

Keywords: Street children, methods of work, exposure and attachment

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Gatubarnens utsatthet	4
1.2 Gatubarnsbegreppet.....	5
1.3 Uppmärksamheten kring gatubarnen	5
1.4 Syftet med vår undersökning	6
2. Gatubarnens situation	6
2.1 Besök i kloakerna	6
3. Organisationen ”Liv och Ljus”	7
3.1 Starten	7
3.2 Verksamheterna	8
3.3 Finansiering/samarbetspartners	10
4. Teori	10
4.1 Tidigare forskning	10
4.2 Anknytning	10
4.3 Omsorgssvikt	11
5. Metod	12
5.1 Förberedelser	12
5.2 Upplägget av veckan	13
5.3 Material och datainsamling	13
5.4 Bearbetning av fallbeskrivningarna	14
5.5 Att göra en fältundersökning i ett annat land	14
5.6 Etiska övervägande.....	15
6. Redovisning av fallbeskrivningarna	15
6.1 Radu	15
6.2 Tarja	17
6.3 Viorel	18
6.4 Ana	21
6.5 Reflektioner kring anknytning	22
7. Analys	23
7.1 Generella konsekvenser av omsorgssvikt	23
7.2 Kategorisering	24
7.3 Kompensation av störd anknytning.....	27
7.4 Kännetecken för arbetsmetoder och förhållningssätt	29
8. Diskussion	32
8.1 Resultat av syfte och problemställning	32
8.2 Svagheter i ”Liv och Ljus” arbetsmetoder	33
8.3 ”Street addiction” – Gatans dragningskraft	33
Referenser	35

Bilaga: Intervjuguide

Kapitel 1 Inledning

Vårsolen skiner nere vid centralstationen i Bukarest. Blommande körsbärsträd fyller parken och surrande bin och humlor letar efter honung i blommorna. Människor sitter på parkbänkar i vårsolen eller går och promenerar. I ett hörn av parken sitter en smutsig grabb i en hopkrupen ställning och bredvid honom ligger en sjabbig hund. Killen har en påse lim framför sitt smutsiga ansikte och av hans kroppsstorlek att döma verkar han inte så gammal men trots det så finns en svartmuskig skäggstubbe i hans ansikte. Han ser så ensam och övergiven ut där han sitter helt frånvarande och trycker påsen över näsan... Går man närmare kan man se att han sitter vid ett hål som går ner i marken. Det är en av de många kloakbrunnar som finns i Bukarest och en oerhörd stank därifrån blandar sig med blomdoften i parken och avgaser från bilar som kör förbi. Killen är oerhört smutsig med en mössa nerdragen över huvudet och en alldeles för stor jacka på sig. Trots att solen gassar ser han frusen ut. Han är 18 år och hans enda vän är hunden som troget ligger vid hans sida. Det är den som han lever med både som vän och sexpartner. Hans frånvarande blick tyder på att han sniffat mycket av limmet som finns i påsen, ”glue”. ”Glue” dövar de flesta känslor och behov som hunger, kyla, ensamhet och övergivenhet. Man känner inget... Killens historia är mycket tragisk. Han har levt till och från på gatan hela sitt liv och däremellan på ett statligt barnhem som han många gånger rymt ifrån. Som liten blev han slagen av de större barnen på barnhemmet, vilket han har fått svåra hjärnskador efter. Den här killen bor i en av kloakerna i Bukarest och han är inte den enda. Uppgiften är osäker men vissa källor uppger att det finns 3000 gatubarn i Bukarest. De flesta är romerska barn. Romerna eller zigenarna är ett försummat folk men som fått regeringen och stadens ledning att engagera sig i de internationella hjälporganisationerna efter EU-kommissionens kritik över deras missförhållanden. Killen i exemplet är ett av de barn som sedan en tid tillbaka har kontakt med hjälporganisationen och gatubarnscentret ”Liv och Ljus”. Den här uppsatsen handlar om metoder och förhållningssätt i ”Liv och Ljus” arbete med gatubarnen i Bukarest.

Gatubarnens utsatthet

Gatubarnen lever under extrem utsatthet och vi ställer oss frågan: *Hur man möter gatubarnen som levt/lever i extrem utsatthet?* Vår förförståelse sa oss att extrem utsatthet kan innebära

- Att barnen till och med tvingas leva och bo nere i kloaksystemen i odrägliga förhållanden som leder till bakteriesjukdomar med mera.
- Att barnen förgriper sig sexuellt på varandra som kan leda till både könssjukdomar och tonårsgraviditeter.
- Användning av droger som till exempel sniffning av lim, ”glue”, vilket ofta blir ett sätt att mildra det hårda livet. Drogerna tar bort den värsta kölden och hungern.
- Att barnen tvingas till kriminalitet för sin överlevnad

Personalen i gatuteamet berättade för oss att barn som lever på gatan är utsatta på alla sätt. De berättade att barnen ofta håller ihop i gäng och att de livnär sig på olika småarbete eller på att tigga och stjäla. Flickor blir ofta indragna i prostitution. Gatubarnen blir ofta trakasserade av polis och hotas av affärsinnehavare på grund av att de stjälar eller skrämmer bort deras kunder. Ofta utsätter gatubarnen varandra för våld. De mindre barnen utnyttjas på olika sätt av

de lite äldre och flickor kan bli sexslavar till de äldre pojkarna. Alla gatubarn är också utsatta för sjukdomar på grund av olika näringsbrister och av den ohygieniska situation de lever i. Det är också många av barnen som använder droger av olika slag. Den vanligaste drogen är lim, ”glue” som de sniffar från plastpåsar eller tygtrasor som de har framför ansiktet.

Gatubarnsbegreppet

I boken ”Gatlopp” (Håkansson1994) definieras gatubarn i två grupper. Barn utan hem och barn som har ett hem men tvingas jobba på gatan. Från Rädda Barnen har vi fått en liknande definition: ”Med gatubarn menar man dels barn som arbetar på gatan, dels hemlösa barn som arbetar och bor på gatan.” Många barn lever dessutom i ett slags mellantillstånd mellan gatan och hemmet. De tillbringar både dagar och nätter ute på gatan men håller ändå kontakt med sina familjer och bidrar till försörjningen. De har gatan eller marknaden som sin arbetsplats. Den stora majoriteten gatubarn är alltså barnarbetare. De hemlösa barnen är en minoritet. Hemlösa barn har ofta själva lämnat sin familj på grund av misshandel och övergrepp i hemmet.

Omfattningen av gatubarnsproblemet

Rädda Barnen säger att ca 10-15 % av de ca 80-100 miljoner barn som lever på gatan brukar kallas ”gatubarn”. Det är dessa barn som tillbringar all sin tid på gatan. De bor, lever och arbetar där, men det är svårt och mycket osäkert att ge någon exakt siffra på hur många gatubarn det finns i världen. Det har varit svårt att få siffror på antalet gatubarn i Rumänien och det är olika siffror för hur många det är. Från källor som arbetar med gatubarnen i ”Liv och Ljus” har vi fått uppgifter om att det finns mellan 2000 –3000 gatubarn i Bukarest och ungefär en tredjedel av dem är romer. Rädda Barnen säger att de inte har tillförlitliga uppgifter på antalet så kallade gatubarn men enligt vissa uppgifter finns det ca 1200-1500 gatubarn i Rumäniens huvudstad, Bukarest. Sammanlagt i hela Östeuropa finns beräkningar på att det är mellan 5000 och 10000 barn och ungdomar som saknar hem. Samtidigt säger andra uppgifter att det i de större städerna i Ryssland finns ca 20000 barn som lever på gatorna. Detta är osäkra siffror då antalet gatubarn skiftar mellan sommar och vinter (Källa: Programavdelningen, Rädda Barnen uppdaterat 2002-02-14).

Uppmärksamheten kring gatubarnen

De sista åren har gatubarnens situation i Rumänien uppmärksammats både nationellt och internationellt. Rumäniens socialminister beskriver i en videointervju (Opp fra kloakken, en film om ”kloakkbarna” i Romania, 1999) att det är svårt att förändra och att det tar tid. Men från att regeringen inte tidigare har prioriterat barnen eller tagit ansvar för den fattigdom och hemlöshet som funnits, så säger socialministern att man idag prioriterar barnen. Under våren har två tidningar haft artiklar om gatubarnen i Bukarest och i båda har ”Liv och Ljus” funnits med. Göteborgs-Posten hade ett reportage den 31 mars (s.6-7) av Marie Kennedy som skriver om gatubarnen och romernas utsatthet i Bukarest. Problemen med utsatta grupper har i Rumänien bemötts genom att de har inrättat ett departement till skydd för nationella minoriteter. Man har också försökt ta tag i arbetslösheten, bostadsbristen och hälsoproblemen. Men än har Rumänien en lång väg att gå innan de kan välkomnas i den stora EU-famnen. För så länge 2000-3000 hemlösa barn lever som vilddjur i Bukarests kloaker är de inte välkomna. I artikeln beskrevs också ”Liv och Ljus” gatuarbete med barnen och deras akutcenter. Även den kristna dagstidningen Nya Dagen har skrivit om organisationens nya center, som invigdes i april. Där gav Rumäniens premiärminister Adrian Nastase ”Liv och Ljus” ett offentligt erkännande och gillande när han sa att deras projekt ska ses som en modell att ta efter. Det här samarbetet kan ses som unikt med tanke på att det aldrig ägt rum ett direkt samarbete mellan

rumänska myndigheter och en fristående hjälporganisation innan. (Tor Carlid, 2002-04-19, Nya Dagen, s.9).

Syftet med vår undersökning

Syftet med vår undersökning är att beskriva och analysera arbetsmetoder och förhållningssätt i arbete med gatubarnen vid hjälporganisationen "Liv och Ljus". Syftet mynnar ut i följande frågeställningar:

- *Hur möter "Liv och Ljus" gatubarnen som levtt och lever i extrem utsatthet?*
- *Hur arbetar personalen?*
- *Vad gör de?*
- *Varför gör de som de gör i sitt arbete med gatubarnen?*

Kapitel 2 Gatubarnens situation

Besök i kloakerna

För att få en bättre förståelse och för att vi skulle kunna sätta oss in i hur gatubarnen i Bukarest lever gjorde vi ett besök i kloakerna. Där fick vi möta barnen i deras miljö och se hur de hade det och vi fick också höra orsaker till varför de bodde där.

Vi parkerade bilen vid centralstationen. Det var en strålande vårdag och mycket folk var ute. Klockan visade snart lunch. Kvinnor och män gick genom parken och på de utplacerade bänkarna satt folk och åt sin lunch eller bara tog det lugnt med ansiktet upp mot den härliga vårsolen. Där satt också affärsmän som antecknade samtidigt som de pratade i sina mobiltelefoner. Det var mycket vackert i parken, trädens knoppar hade slagit ut och blommor blommade. Men det var en obehaglig lukt som trängde sig igenom. Plötsligt stannade vi och upptäckte att det fanns ett hål i marken framför oss. En i teamet, som var med oss, ropade ner i hålet och vi fick se ett ansikte som tittade upp på oss ifrån underjorden. Vår följeslagare sa något på rumänska till barnet därnere och vände sig sedan till oss och sa att vi var välkomna att följa med ner och hälsa på hos barnen som bodde där nere.

När vi med hjälp av stege, tomkartonger eller gamla däck tog oss ner i underjorden slog en outhärdlig stank emot oss och vi fick möta något som vi aldrig hade trott kunde finnas. Vi fick se en oerhörd smuts och fattigdom som gjorde oss mycket beklämda. Barnens förhållanden där nere är vidriga. Vissa försökte ändå att hålla rent omkring sig, men stanken var ändå gräslig. Mellan 6-12 personer lever tillsammans i varje kloaksystem, men hur många som bor där nere under jorden allt som allt är ovisst. En del av barnen och ungdomarna har ändå lite jobb, till exempel kan de arbeta med att tvätta bilar eller som försäljare med mera.

Trots de mest förfärliga förhållanden man kan tänka sig, finns det ändå barn som verkligen kämpar och vill något med sitt liv och som försöker att hålla både sig själva och "bostaden" kloaken rena. Vi mötte en ung flicka på 17 år och hennes pojkvän som var 18 år, de arbetade med att tvätta bilar och fick på så sätt ihop lite pengar, men inte så det räckte till hyra och lägenhet. Om vi mött dem uppe på torget hade vi aldrig kunnat tro att de levde därnere i mörkret. Båda var rena och såg ut som ungdomar i allmänhet. Flickan berättade för oss att

hon flytt hemifrån för cirka 4 år sedan, efter att ha blivit misshandlad en lång tid av sin pappa som var alkoholist och sedan dess har hon bott nere i kloaken. Hon och hennes pojkvän försökte att hålla både sig själva och sin bostad rena och hade också fått tag i gamla madrasser som de hade lagt skynken över för att ligga på. Det här var en av ”de bättre kloakerna” som vi fått se fick vi höra, men de delade den med andra barn och ungdomar som inte hade samma behov av renlighet. Ett stort problem mitt i detta var att flickan var gravid i cirka 3:e månaden, vilket gjorde det hela ännu mer komplicerat. Det fanns ingen möjlighet till abort då det gått för lång tid, så de var uppgivna för vad var att vänta? Att skaffa en lägenhet var ju uteslutet och hur skall de kunna klara av att sköta ett nyfött barn därnere? Att få höra deras beskrivning av sina liv var mycket fascinerande men så oerhört tragiskt och beklämmande.

Vi gick vidare och fick träffa andra barn som bodde nere i kloakerna. Många av tunnlarna var oerhört smutsiga och stanken obeskrivlig. Där fanns inte många som brydde sig om att städa eller plocka undan något. Värmerören som går där nere är brännheta, vilket är en räddning när det är vinter och kallt, men som kan bli outhärdligt när det är sommar. Det låg tomkartonger och plastpåsar överallt som är det vanligaste bäddunderlaget för barnen och mycket var fruktansvärt smutsigt. Väldigt många av barnen gick med en påse ”glue”, som de inandades. Deras ögon var

matta och tomma och en del var ”oätkomliga” medan andra ändå var mycket pigga och vänliga vid vårt besök. Teamet berättade att många, så gott som alla flickor prostituerar sig ibland, en del mer, andra mindre, och ofta blir de sexslavar till de större pojkarna. Det är många som lever av stöld, våld och överfall, det är deras sätt att överleva i en hård värld och de vet inte heller om något annat sätt. Många gånger gäller det att överleva och att försvara sig för polis och andra som lägger sig i och nere i kloakerna får de vara i fred. Ibland måste polisen göra razzia för att sätta ungdomar i fängelse för brott de gjort, men då kommer de ner med stora masker på sig för att slippa andas in de lukter och bakterier som finns där. Det är bara gatuteamet från ”Liv och Ljus” som besöker dem där nere och hjälper dem och sköter om dem när de är sjuka.

Kapitel 3 Organisationen ”Liv och Ljus”

Starten

”Liv och Ljus” är den hjälporganisation som bedriver det undersökta arbetet med gatubarnen. Arbetet startades 1996 och har i dag fyra stycken center med en personalstyrka på 50-70 personer.

I september 1994 träffade Frantz Johansen en liten fattig och smutsig zigenarflicka på gatan i Bukarest. Hon bar också något på ryggen som visade sig vara hennes något yngre bror. Med bedjande blick hade hon sträckt fram sin lilla hand för att få lite pengar. Men Frantz började prata med henne på romani, zigenarspråk och frågade efter hennes föräldrar. Han fick veta att de inte fanns och när han frågade henne om vart de bodde så fick han svaret ”i rören”. Frantz trodde först att han hade hört fel men följde med flickan för att få se med sina egna ögon och snart befann han sig nere i en mörk

stinkande kloak. Det var så mörkt så han fick ta till blixten på sin kamera för att se vart han hade hamnat. Det visade sig att han hoppat ned på en sovande pojke som fick en chock av den plötsliga tyngden som landade på honom. Med hjälp av stearinljus som någon tände så såg han vilket helvete han hade hamnat i. Den här berättelsen kan vi läsa i ”Frantz Johansen – Kloakbarnas Far” av Anne Gustavsen (1997). Frantz Johansen heter den man som är upphovet till att ”Liv och Ljus” drogs igång. Frantz är zigenare vars familj reste runt på Norges landsvägar så han säger själv att han är uppväxt på landsvägen. Frantz säger att tack vare sitt eget hårda och utsatta liv som zigenarbarn kunde han, kanske bättre än många andra, sätta sig in i den nöd han mötte bland gatubarnen i Bukarest. 1994 var de flesta rumäner ovetandes om att det bodde familjer och barn nere i kloaksystemen. Myndigheterna gjorde sitt bästa för att dölja det. Frantz är en av de första från väst som med egna ögon fått se denna avgrund. Det skulle visa sig att hans möte med den lilla zigenarflickan den eftermiddagen skulle få avgörande konsekvenser för hundratals gatubarns liv och framtid.

Medarbetarna som kom att knytas till projektet ”Liv och Ljus” kom alla ifrån den rumänska pingströrelsen. Avgörande för en medarbetare var om han eller hon hade ”nöd i sitt hjärta” det vill säga ett helhjärtat och hängivet engagemang för arbetet. Frantz var själv ett föredöme i att visa och tala om hur gatubarnen skulle behandlas. Tillsammans med Läkarmissionen och en nyfrälst framgångsrik rumänsk advokat byggde Frantz upp en ny organisation för arbete med gatubarn, organisationen ”Liv och Ljus”. Advokaten är idag en av ledarna för ”Liv och Ljus” nere i Bukarest. Huset med plats för första centret stod klart 1996. Dessförinnan hade man en buss som fungerade som en restaurangbuss ute på gatan dit barnen fick komma och få ett mål mat. I dag motsvaras bussen av ett akut- och matcenter med ett team på fem personer inklusive en sjuksköterska.

Frantz ser projektet och arbetet som en ”kärlekens terapi” (Gustavsen, 1997). Det innebär att barnen får kärlek och uppmärksamhet, god mat, varma kläder och en säng att sova i. Men det innebär också att kunna lägga armarna om barnet och säga: ”Jag tycker om dig”, (citats s. 200). Barnen kan aldrig få nog utav värme och kärlek. För Frantz kan kärlekens terapi vara att stå och hålla om ett barn och låta ”sitt hjärta tala om för barnets hjärta att han älskar det” (citats s. 201). Det är ”hjärtevärmens” som får isen att smälta och tårarna hos barnet börjar trilla. Ibland kan Frantz ha stått upp till 20 minuter med ett barn och bara känt att det strömmat värme från honom till barnet. Kärlekens terapi handlar också om att se individen, den lilla människan i den stora massan. Frantz berättar att själv fick han en kallelse från Gud den eftermiddagen då han för första gången kom i kontakt med de gatubarn som bodde i kloaken. Frantz tar också upp fyra förutsättningar för att en kallelse ska lyckas och det är medkänsla, vision, handling och mod.

Verksamheterna

”Liv och Ljus” har som syfte att hjälpa till att föra tillbaka gatubarnen till sina hem igen. Om inte det är möjligt så får barnen en plats hos ”Liv och Ljus” och på så sätt en chans att bli integrerad in i samhället. Huvudmålet för ”Liv och Ljus” är att de vill ge barnen och ungdomarna en möjlighet till att bli självförsörjande, ge dem utbildning och moralisk och andlig vägledning. Innan ett barn eller en ungdom tas in på ett center så måste hänsyn tas till om personen kommer att fungera i gruppen eller inte. Här är det barnens och ungdomarnas olika gäntillhörigheter som kan ställa till det. Vill det sig illa kan det bli bråk på centret mellan barnen. Det här tillsammans med hur barnets behov och hälsotillstånd ser ut utgör grunden för intagningen. Från den 1 november 1999 till den 31 oktober 2000 har ”Liv och Ljus” sett 77 barn inne på deras center som där fått skydd och nya krafter. 2001 skrevs 20 utav barnen ut varav 7 barn återvände hem medan de andra 13 återvände till gatan.

Tonårscentret

Det första centret som invigdes 1996 var tonårscentret inne i Bukarest, där finns ungdomar i åldrarna 14-18 år och för närvarande finns det plats för 57 stycken barn och ungdomar. 1998 så invigde man också en yrkesskola i anslutning till tonårscentret. Där ges barnen möjlighet att välja mellan fem olika yrkeskunskaper.

Att få komma till tonårscentret var jämfört med gatan som att komma till en oas i öknen. Boningshuset är stort och vitt med gröna fönsterbågar och dörrar. I trädgården finns en stor plan att spela fotboll på och en härlig gräsmatta med bänkar och bord utsatta med en sprutande fontän i mitten. Blommande fruktträd gav skugga till den som behövde

det och blommor fanns i gräset. Det var en fullkomlig känsla av lugn och ro i hela atmosfären. Samma känsla mötte oss också inne i huset. Allt var rent och pryddigt även om standarden inte var som på svenska ungdomshem och i varje rum bodde det 4 – 6 barn. Trots att det inte fanns samma bekvämligheter som vi är vana vid här hemma i Sverige så var det en stark känsla av trivsel där som ofta kan saknas på de svenska ungdomshemmen. Vi hörde heller aldrig några hårda eller höga ovänliga röster utan det kändes ”gott” att vara i miljön. Personalen var goda föredömen som ungdomarna tog efter, men även hos ”Liv och Ljus” kan det ibland uppstå hårda duster med ungdomarna.

Akut- och matcentret

Det andra centret som startades var akut- och matcentret som är basen för gatuteamets arbete. Här får barnen både fysisk och emotionell omsorg i form av mat, kläder, medicinsk omvårdnad och kärlek. Den medicinska omvårdnaden kan bestå av allt ifrån att ge första hjälpen, dela ut salva för sår barnen har till gravida flickor som behöver hjälp. Tbc, syfilis och hepatit är vanligt bland gatubarnen och ofta behöver de komma till sjukhus för att träffa en läkare, då följer teamets sjuksköterska med för att representera dem eftersom de inte får någon hjälp om dem kommer själva. Pratstunden med barnen är väldigt viktiga och att bara finnas där och lyssna. Det är oftast här kontakten med barnen börjar. Teamet försöker att motivera barnen till att lämna gatan och många är de barn som först varit i akutcentret och fått mat och som sedan kommit in på ett av ”Liv och Ljus” center.

Akutcentret är mycket välbesökt och trots barnens misär är det en väldigt god atmosfär där. Där är rent och snyggt med både textiler och tavlor uppsatta på väggarna, det gör att det blir en ombonad miljö trots sin enkelhet. Det är fullt med bord och stolar utsatta i hela lokalen och vid matdags är det fullsatt av hungriga barn och ungdomar. Barnen har en stor tillit till teamet som arbetar där och det är inte bara mat de hungrar efter utan också omsorg och kärlek. Vi fick genast kontakt med barnen och ungdomarna som kom till akutcentret. De ville ha uppmärksamhet och närkontakt och delade gärna ut både kramar och pussar. Vi hade svårt att vara överallt samtidigt, alla hade ett så stort behov av att bli ”sedda”. De tyckte det var jätteroligt att bli fotograferade. Alla ville att vi skulle ta kort på dem, de ville ha bilder både på sig själva och tillsammans med oss. Alla är välkomna till akutcentret och allt ifrån unga

mammor med små barn till ensamma barn och ungdomar kommer dit. De har också en stund av gemenskap i lokalen, där de sjunger, läser något ur bibeln och ber tillsammans. Är det något av barnen eller ungdomarna som vill sjunga eller säga något får de gärna göra det.

Barncentret

Det tredje centret som hade invigning i oktober 2001 är barnens center i åldrarna 7-14 år och har 24 platser. Centret ligger vackert vid en liten sjö några mil utanför Bukarest. Huset är alldeles nytt och fräscht och det finns stora ytor runt omkring för lek och spring.

Utslussningscentret

Det senaste centret, ”Center 4” stod klart i april 2002. Det är ett utslussningscenter som ska göra ”Liv och Ljus” kedja komplett i sitt arbete med gatubarnen. Här finns det plats för ett 40-tal ungdomar från 18 år och uppåt. På centret får de bo tills det ordnat sig med utbildning eller jobb för dem. Målet med ”Center 4” är att uppmuntra och stötta ungdomarna till att själva göra något aktivt för sin situation. Målet är också att ungdomarna allt mer ska känna ett eget ansvar för centret. Tillsammans med personalen undersöker ungdomarna alla tänkbara möjligheter till att få jobb.

Finansiering och samarbetspartners

”Liv och Ljus” är en fristående hjälporganisation som är ett resultat av samarbetet mellan organisationen Europa i Fokus och svenska Läkarmissionen. Läkarmissionen står för 90 % av finansieringen medan Europa i Fokus står för resten. Härutöver kommer det in ytterligare bidrag bland annat genom Erikshjälpens Second Hand i Vänersborg som regelbundet sätter in pengar på Läkarmissionens konto för ”Liv och Ljus”.

Kapitel 4 Teori

Tidigare forskning

Vi har inte funnit någon tidigare forskning om gatubarnen i Rumänien och vi vet att det inte finns något dokumenterat om arbetsmetoder med gatubarnen i Bukarest, inom ”Liv och Ljus”. Det vi överhuvudtaget har funnit om gatubarn är det som står i artiklar och böcker och det handlar oftast om de insatser som gjorts för både gatubarn och andra utsatta barn. Rädda Barnen har givit ut böcker och artiklar men det är främst om arbete i U-länderna. Pingstmissionens ulandshjälp, PMU, har också gjort en undersökning om vilka hjälpinsatser som ges till utsatta barn och där finns gatubarnen nämnda. Men det är till U-länderna som deras hjälpinsatser går och det är det som beskrivs.

Anknytning

För att få en bättre förståelse för det vi mött, sett och hört vid vårt besök i Bukarest har vi använt oss av olika teorier som hör samman med ett barns utveckling. Teorierna visar också vilka konsekvenser omsorgssvikt kan få. John Bowlby, en engelsk psykoanalytiker är grundaren av anknytningsteorin. I sin bok ”En trygg bas” (1994) tar han fram olika förklaringar på anknytningsteori. Som vi kommer att visa mer av i analyskapitlet så är just anknytning, tillit och förtroende högst väsentliga bitar i arbetet med gatubarnen. Eller rättare sagt så är det de begreppen som är den bärande stommen i behandlingsarbetet som ”Liv och Ljus” utför. Bowlby (a.a.) säger att barn utan anknytning måste mötas på ett speciellt sätt. Vi har delat in gatubarnen i två grupper (se kategorisering) varav den ena gruppen undviker all

anknytning eftersom de aldrig har fått någon. Medan barnen i den andra gruppen har en ambivalent anknytning för de har ändå fått med sig någon form av anknytningsmönster. Det är barnets interaktion, samspel med sina föräldrar som ger detta anknytningsmönster. Samspelet ger barnet en arbetsmodell att utgå ifrån. Anknytningsteorin är väldigt viktig för att kunna avgöra vart någonstans barnet befinner sig i sin anknytningsprocess. På så sätt vet man på vilken nivå arbetet med barnet ska börja. Något annat som är intressant är betydelsen av barnets kognitiva ålder. Hos "Liv och Ljus" handlar det om att i tonårskroppen finna det övergivna barnet. För att på ett tydligt sätt belysa gatubarnets brister och behov som behöver bli tillgodosedda använder vi oss av Maslows behovstrappa där han rangordnar de mänskliga behoven i fem trappsteg (Bramstång & Dahlkvist, 1993). Det är först när de primära behoven som föda, sömn, aktivitet och kärlek är tillfredställda som vi kan uppmärksamma behoven som kommer i nästa trappsteg som Maslow kallar trygghetsbehov. Trygghet som kan vara anställningstrygghet, materiell trygghet, känslomässig trygghet, livsåskådning och tro. Som nästa trappsteg finns de sociala behoven som är kontakt, gemenskap, gruppmedlemskap och vänner. Nästa steg är prestationsbehov och där i finns status, respekt, oberoende, självförtroende och självkänsla. Trappans sista steg är behovet av självförverkligande, vilket handlar om att ha egna mål och möjlighet till personlig utveckling.

Terry M. Levy & Michael Orlans (1998) heter två amerikanska författare som visar på konsekvenserna och riskerna för ett barn vars anknytning blivit störd. Det kan visa sig i följande:

- Ett svagt jagsystem.
- Att barnet är behövande, klängande eller låtsasoberoende.
- Barnet har svårt för att hantera stress och motgångar.
- Brist på självkontroll.
- Barnet är oförmöget till att utveckla och underhålla vänskapsrelationer.
- Barnet drar sig undan och motsätter sig föräldrar, omsorgspersoner och andra auktoriteter.
- Antisocialt beteende och attityder.
- Aggressivitet och våldsamhet.
- Barnet är oförmöget till att visa äkta tillit, intimitet och tillgivenhet.
- Barnet har en hopplöst negativ och pessimistisk syn på både sig själv, familjen och samhället.
- Barnet lider brist på empati, medlidande, dåligt samvete och ånger.
- Svårigheter i skolan, både uppförandemässigt och teoretiskt.
- Att när barnet själv blir vuxen kan det i sin tur överföra den onda cirkeln av misshandel och anknytningsstörningar till sina egna barn.

Omsorgssvikt

Barbro Hindberg (1999) definierar omsorgssvikt med att föräldrarna inte förmår uppfatta sina barns behov och när de är oförmögna till att ge barnet psykisk och fysisk omvårdnad. Författaren delar in omsorgssvikten i fem kategorier vilka är:

1. Fysisk misshandel
2. Psykisk misshandel
3. Sexuella övergrepp
4. Vanvård
5. Försummelse

Vår förförståelse av gatubarnens utsatthet var att de lider av omsorgssvikt från alla fem kategorierna. Som underlag för vår förförståelse läste vi ”4 f d gatubarn i Bukarest berättar, vi fick chansen”! (Läkarmissionen 1999).

Analyseringen av personalens arbetsmetoder och förhållningssätt med barnen vid ”Liv och Ljus” gör vi med hjälp av Malcom Payne (1997). Hans sju kännetecken för socialt arbete är karaktäriserande för ”Liv och Ljus”. Det första kännetecknet är *individualisation* som innebär att socialt arbete ska syfta till att hjälpa individen med att åstadkomma självförverkligande. Det andra kännetecknet är *kunskapens betydelse*. Kunskapen hjälper personal som jobbar med socialt arbete att göra ett bra jobb utan att utsätta klienten för fara eller risk. Det tredje är *relationer* där kommunikationen är bärande. Kommunikationen leder till ett inflytande över klienten och skapar engagemang hos personalen som då får respons hos klienterna. Det fjärde kännetecknet är *organisationens helhet* som enligt Payne ska ha fokus på ett terapeutiskt ingripande. *Behov* är det femte kännetecknet som innebär att socialt arbete identifierar och arbetar med behoven som klienterna har eller uttrycker. Det sjätte kännetecknet är *underhållet av sociala institutioner* det kan innebära att klienten får hjälp att bli delaktig i de sociala strukturerna som i sin tur ger stöd till klienten. Det sjunde och sista kännetecknet är det sociala arbetets uppgift att träda till *försvar* och vara ett *språkrör* för dem som behöver. Socialt arbete hjälper människor till att skaffa sig personlig makt och styrka och till att förverkliga sina syften i livet. Dessa definitioner ger Payne utifrån ett reflexivt terapeutiskt perspektiv.

Kari Killén (1993) skriver att barn med störd anknytning ofta blir bra på att hitta olika överlevnadsstrategier för att kunna hantera den bristande omsorgen. Det här kan vi se hos gatubarnen i Bukarest också. Bakom överlevnadsstrategierna ligger känslor av hopplöshet, förvirring, skuld, ångest, tomhet, depression och aggressivitet. Överlevnadsstrategierna ger barnen en känsla av att ha kontroll över situationen. I vår slutdiskussion kommer vi att ta upp ett fenomen som är specifikt för gatubarnens problematik och det är ”street addiction” som innebär att gatan har en sådan dragningskraft så att den skapar ett beroende. Med i vårt resonemang kommer också överlevnadsstrategierna att finnas och betydelsen av kontroll och sammanhang.

Kapitel 5 Metod

Frågor som vi ville ha svar på var hur personalen hjälper barnet med att bearbeta inre sår och själsliga skador. Hur arbetar de med barnets återhämtning, från att ha varit ”död” psykiskt och själsligt till att sakta men säkert börja leva igen och inte bara existera? Vad gör personalen för att vinna barnets förtroende och tillit? Hur knyter barnet an? Dessa frågor blev början till vår intervjuguide som mynnade ut i ett antal frågor kring om *hur*, *vad* och *varför* i personalens arbetssätt med barnen. För att konkretisera så mycket som möjligt valde vi att utgå från fyra fallbeskrivningar. I praktiken betydde det att vi skulle ställa våra frågor för vart och ett av de fyra barnen som personalen valde att berätta om. Men allt går inte alltid enligt planerna vilket vi fick klart för oss så fort vi kom ner till ”Liv och Ljus” och som vi återkommer till.

Förberedelser

För att kunna göra en bra intervjuguide gick vi in och tittade på betydelsen av tillit och förtroende för ett barns trygga anknytning. Tillitsbrist kan föra med sig psykiska skador för barnet. Vår förförståelse sa oss att dessa gatubarn inte hade fått någon trygg anknytning utan tvärtom att de utsatts för olika sorters omsorgssvikt. Resan blev bestämd och ordnad inom loppet av fyra veckor. Men under den tiden hann vi ändå ha regelbunden kontakt via e-post med ”Liv och Ljus”. Vi försökte vara så tydliga som möjligt med syftet för vår undersökning.

Vi bad dem förbereda fallbeskrivningarna och vara tillgängliga för intervjuer. Det här fick vi bekräftat att det inte skulle vara några problem med och att vi var välkomna. Men ändå så klickade kommunikationen här. När vi kom ner på plats upptäckte vi att allt låg på oss. Det var vi själva som avgjorde om vi skulle få några fallbeskrivningar eller inte. ”Klicket” i kommunikationen handlade om en missuppfattning från deras sida vilket vi förstod när en personal bara gick igenom ett par barns akter lite snabbt. Det var verkligen inte det vi hade tänkt oss. Så vad gjorde vi? Vår trygga punkt just då och för hela veckan var ändå vår intervjuguide. Det var den som styrde våra steg och vårt kontaktskapande med ”rätt” människor.

Upplägget av veckan

Vi ville ha en översikt över ”Liv och Ljus” verksamhet för att sedan avgränsa till vårt undersökningsområde. Två dagar tillbringade vi med gatuteamet utifrån deras akut- och matcenter. Det var där som vi träffade flest barn som levde sina liv helt på gatan. Våldigt intressant för vi såg verkligen hur barnen bemöttes utav teamet och också det förtroende som fanns emellan dem. Vidare var vi med ner i tre kloaksystem i sällskap med två killar från gatuteamet. Vi förstod att för teamet var det ren rutin att gå ner till de barn som befinner sig i kloakerna vilket de gjorde så gott som varje dag.

Innan vi åkte ner till Bukarest var vår ambition och önskan att få träffa ”kloakbarnen”, gå ner till dem och se, känna, höra och uppleva deras förhållanden. Det blev så också även om det kändes oerhört speciellt att ta steget och hoppa ner i kloaken. Men vi tänkte att kan barn leva och bo där nere så ska väl vi kunna gå ner till dem och se hur de har det, för att sedan gå upp igen. Det kändes värdefullt att vi fick med oss självupplevda upplevelser av gatubarnens villkor, dels som en tyngd i vår undersökning men även som hjälp till en helhetsförståelse av gatubarnsproblematiken. Vi fick också se hur ”Liv och Ljus” och deras personal arbetar direkt på gatan och vilken ställning de har bland barnen.

Vi är medvetna om hur viktigt det är att vi är objektiva. Det kan vara mer eller mindre svårt. För som grund till vår undersökning ligger vårt brinnande intresse för gatubarn. Under vårt Bukarest besök blev vi översköjlda av olika intryck och upplevelser. Mycket av det har tagit tid att smälta. Allt från de mest fruktansvärda förhållandena vi någonsin sett och mött till glädje, ljus och trygghet i de möten vi haft med barnen på centret. Det har varit möten som etsat sig in i oss och vi har fått många nya vänner. Det här har inneburit att vi ibland har haft svårt för att vara objektiva. Dessutom så drivs organisationen ”Liv och Ljus” på kristen grund och kristna värderingar, vilket är något som vi också delar. Vad det gäller den kristna biten är det något som är både bärande och centralt för ”Liv och Ljus” så därför kommer vi att omskriva det lite extra i vår avslutning.

Material och datainsamling

Som vi beskrivit så försvårades material och datainsamling på grund av att kommunikationen klickade. Urvalet av fallstudierna skedde genom de exempel vi fick. För fallstudierna fick vi en huvudinformant. Våra intervjuer genomförde vi med hjälp av vår intervjuguide och en diktafon samtidigt som en av oss förde anteckningar. Intervjuerna blev mer som ett samtal än bara fråga och svar. Först hade vi tänkt att personal skulle få prata fritt om barnet för att vi på så sätt skulle kunna ringa in de kunskaper som fanns hos personalen i fråga. Men vi insåg rätt snart att det störde mer än vad det gjorde nytta. Intervjun blev rörig och det var svårt att koppla till vår intervjuguide. Det blev extra tydligt med en personal som skulle ha varit förberedd på att prata med oss men som inte var det. Det resulterade i att han både var stressad och pressad vilket vi också blev. Så efter det samtalet, intervjun så höll vi oss strikt till vår intervjuguide. Men det visade sig bli svårt i alla fall när vi insåg att en del i personalen

inte kunde ge oss svar som stämde överens till de frågor vi ställde. I stället sa de någonting helt annat. Det här har försvårat bearbetningen av våra intervjuer väldigt mycket. Vår intervjuguide går att dela in i tre undersökningsområden. Det första området var gatubarnens miljö. Vi ville se och uppleva både deras fysiska och känslomässiga miljö. Dels ville vi beskriva den miljö barnet mötte på gatan men också den miljö som fanns hos ”Liv och Ljus”. Det andra området bestod av bakgrundsfrågor till vår undersökning. Det var frågor som rörde organisationen ”Liv och Ljus” men också hur deras samarbete med andra organisationer och framförallt staten såg ut. Det tredje området innehöll behandlingsfrågorna som vi försökte ställa för var och en av fallbeskrivningarna.

Bearbetning av fallbeskrivningarna

Varje fallbeskrivning som vi fick berättat för oss försökte vi återge så korrekt som möjligt genom att skriva rent hela intervjun på dator. Inspelningen använde vi bara om det var något som var otydligt annars räckte våra anteckningar. Så vad vi gör i vår undersökning är att återge fyra olika bearbetade berättelser. Men dessa berättelser representerar flera barn i liknande situationer med liknande problematik. Vad det gäller analysering av personalens arbets sätt och tillvägagångssätt med barnen så har vi valt att se hela organisationen ”Liv och Ljus” som en box med ”input”, ”throughput” och ”output”. ”Input” börjar ute på gatan genom det motivationsarbete som gatuteamet utför bland barnen i syftet att få dem från gatan. ”Throughput” innehåller allt det som sker med barnet under dess behandlingstid inne på ”Liv och Ljus”. ”Output” är den sista länken i kedjan och som står för barnets utslussning tillbaka in i samhället. Vad vi gör är att titta på vad som sker i de olika leden. För det använder vi oss bland annat av Payne (1997) och hans sju olika kännetecken på vad ett socialt arbete är. Kännetecknena är individualisation, kunskapens betydelse, relationer, organisationens helhet, behov, underhållet av sociala institutioner och försvarare och språkrör. Med hjälp av dessa kännetecken analyserar vi organisationen som helhet men vi drar också ner det till att sätta in den enskilde personalens arbetsmetoder i de olika kännetecknena. Utöver de fyra fallbeskrivningarna och deltagande observationer så består vårt material av dokumenterad information om organisationen ”Liv och Ljus” och vi har även ett par aktuella tidningsartiklar kring deras verksamhet. Vi har också varit i kontakt med både Läkarmissionen och Rädda Barnen. Läkarmissionen på grund av att de är huvudsponsorn för ”Liv och Ljus” och Rädda Barnen för att få så korrekta siffror som möjligt till antalet gatubarn både i Bukarest men också i Världen. Vidare har vi med valda teorier som vi tycker hjälper oss att göra en så intressant framställning som möjligt av arbetsmetoder med gatubarn.

Att göra en fältundersökning i ett annat land

Det krävdes hela tiden en stor flexibilitet från oss och mycket tålamod. Så här i efterhand förstår vi att mycket av missuppfattningarna berodde på att vare sig vi eller personalen fick prata sitt hemspråk och dessutom så upptäckte vi också utbildningens betydelse för förståelsen av varandra. Vad det gäller betydelse av utbildning blev det extra tydligt när vi fick komma till tals med en utbildad sjuksköterska som nu jobbade som behandlingsassistent på tonårscentret. Han blev vår ”räddande ängel”. Det som är mindre bra var att han gav oss tre av fyra fallbeskrivningar. Men som motvikt måste vi nämna att han, vi kallar honom Jacek, var oerhört ärlig och ville ge oss en så sann bild som möjligt. Ett exempel på det var när han valde ut ett barn som hans kollega inte tyckte var ett bra fall på grund av att barnet hade dragit ut till gatan igen. Men själva tyckte vi att det var oerhört bra för helhetsbilden för det går inte bra för alla barn. Återigen var det språket som begränsade oss för utav behandlingspersonalen var det nästan bara Jacek som kunde prata engelska om än något begränsat. Men tack vare våra utbildningar så kunde vi förstå varandra i det viktigaste. Men vi vet att om Jacek hade fått prata rumänska så hade vi fått ut mycket mer av våra intervjuer och samtal. Något som

gladde oss var när Jacek dagen efter en intervju talade om att han inte sovit mycket natten som följde. Det berodde på att han i sitt huvud gång på gång gått igenom det vi hade pratat om och det hade blivit till en så stor uppmuntran för honom. Så han tackade oss för att vi intervjuat honom då han tillsammans med oss hade fått sätta ord på olika arbetssätt och bemötande med barnen. Vidare sa han att ingen hade frågat honom de här frågorna förut.

Etiska övervägande

Vi har använt oss av det grundläggande individskyddet (HSFR: s etikregler) och tagit hänsyn till de fyra allmänna huvudkraven (informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet) när vi mötte både barnen och personalen i Bukarest. Även om vi var tydliga med att informera om vår undersökning så kunde det ändå uppstå missförstånd. Ett exempel finns att ge när det gäller samtyckeskravet där en liten kille fick sitta med för att berätta för oss hur han haft det allt medan tårarna och rädslan steg i hans ögon. Men den situationen berodde på ett missförstånd från personalens sida och det hela avstyrades så fort som möjligt. Alla personer som finns med i våra fallbeskrivningar har fått helt andra namn. Vi vill försöka skriva så oigenkännligt som möjligt och därmed följa konfidentialitetskravet som för oss innebär att ingen utomstående ska kunna identifiera något av barnen eller någon ur personalen. Barnen som finns med på bilderna har inget att göra med textinnehållet. Bilderna är dessutom tagna från en offentlig almanacka. Personal Jacek var noga med etiken och sekretessen. Han försäkrade sig om att inget otillbörligt skulle komma ut och att inget av barnen skulle bli igenkänt i våra beskrivningar. Etiken var något som tydliggjordes beroende på om personalen hade utbildning eller inte.

Kapitel 6 Redovisning av fallbeskrivningarna

Radu

Jacek berättade att Radu föddes i kloaken där han bodde med sin mamma till han var två år. Radus mamma gick omkring och tiggde med honom i sina armar och deras levnadsförhållanden var mycket miserabla. När Radu var 2 år kom han till ett speciellt hem för barn och där var han till han var fyra år. Kommissionen för ”Child Protection”, som är ett statligt organ för hjälporganisationer, lämnade honom till ”Liv och Ljus” center. Radu hade också en bror som dog i en kloakbrand. Jacek vet inget om Radus pappa men han har träffat hans mamma som är zigenare. Radu var en mycket liten grabb, pigg och vaken. När han som fyraåring kom till centret fick personalen börja från början med honom. De fick lära honom allt som till exempel att äta, bädda och tvätta sig. Nere i tunnlarna hade Radu fått se hur man har sex vilket kom fram när en av personalen fann honom ha sex med en annan pojke på centret. Det var en mycket svår situation berättade Jacek.

Under Radus första tid på centret ville han inte göra någonting. Han varken åt eller lekte och han var väldigt våldsam och utåtagerande för våld var normalt för honom. Han saknade sin mamma oerhört mycket, men hon kom ofta på besök. Radus behov av en mamma var väldigt stort. Han behövde en pappa också men hans behov av en mamma tog överhanden. En mamma som tog honom till sig som gav honom pussar och kramar och som stannade hos honom.

Radu behövde kärlek för att få förtroende för personalen och kunde de bara ge honom det fanns det möjligheter att arbeta med honom. Jacek visade honom omsorg och kärlek, han visade honom också sin uppmärksamhet och gav honom en massa uppmuntran. Jacek berättade att han kom på att leken var ett bra sätt att nå Radu på. Jacek vann också hans tillgivenhet och Radu blev som en skugga efter honom. Jacek berättade också att utan kärlek

och en bra relation var det omöjligt att göra något bra jobb med Radu vilket är något som gäller för alla barnen. Radu var smart och hela tiden vill han göra någonting roligt.

Radu var kroppsligt sett väldigt klen men han hade ett starkt psyke. Jacek berättade att de psykologiska testerna, som IQ test inte alltid är korrekta och en orsak till det är att psykologen inte tillbringar tillräckligt med tid med barnen och då kan testet bli missledande. Men i de flesta fall är testerna bra. Jacek sa att även personalen måste ha starka psyken för de använder så mycket av sig själva i sitt arbete med barnen. Jacek kämpade i sitt jobb med Radu. Något som var svårt var att ge Radu hans medicin och Jacek tvingades hitta på nya sätt varje gång.

Jacek hjälpte Radu på flera sätt, ett sätt var att lära honom nya saker genom att hela tiden upprepa. En svår sak var när Radu en period blev slagen och utnyttjad utav de äldre killarna på centret och han fick gå i försvar hela tiden. Han behövde en ledare, en ledare som var starkare än alla andra. I Radus fall var betydelsen av en stark ledare extra viktig för i kloakerna har barnen starka ledare. Jacek blev Radus starka ledare och Radu kände om Jacek var inkorrekt. Jacek lyssnade och pratade med Radu och försökte hela tiden förklara situationer på hans nivå. Jacek var väldigt känslig och lyhörd gentemot Radu och han använde sig av flera olika sätt som var bra för Radus utveckling. Han fick små jobb som han kunde klara av och också mindre ärenden som han kunde utföra. Bästa sättet att jobba med Radu var genom leken. Jacek sa att leken var den bästa terapin och att de alltid brukade rita innan det var dags för skolan. Men Radu hade inget tålmod, efter två minuter ville han göra någonting annat. Jacek tog skolan som ett exempel och berättade att Radu började första klass men han hade inget tålmod att fortsätta. ”Vad skulle man göra man kunde ju inte tvinga honom”, berättade Jacek. I dag är Radu på barncentret ute på landet men inte heller nu vill han gå i skolan. Men trots det går han nu ändå i andra klass. Jacek har pratat med Radus lärare många gånger. När vi frågade Jacek om hur de jobbar med Radu ute på barncentret så vet han inte. Radu behövde veta att Jacek var hans skydd. Jacek sa att en bra psykologisk metod är att lyssna, prata, lyssna, prata och lyssna igen. Jacek pratade om instinktivt arbete.

Jacek berättade att det Radu behöver för att kunna bearbeta inre sår och själsliga skador är att få någon som blir hans mamma och som stannar hos honom. Radu var beroende av andra för att klara sig och kanske har han inte möjligheten att bli starkare. Jacek tog bilden på att Radu var som en ”kanin i djungeln”. Personalen lärde honom att kämpa och ta för sig. För hela tiden var Radu tvungen att kämpa för bra saker men han visste inte hur man gjorde. Radu måste också lära sig att ta hand om saker. Ett exempel är att Radu hela tiden tappade bort sin penna i skolan. Varje gång gav Jacek honom en ny penna samtidigt som han lärde honom hur han skulle skydda sin penna och också hålla ordning på den. Jacek hade alltid en ödmjuk inställning gentemot Radu. Hela tiden med attityden ”vill du vara snäll att göra det och det”. Men Jacek behövde också säga ifrån för ibland hände det att Radu började gråta för att få sin vilja igenom eller som ett sätt att fly undan på. Jacek kunde säga till Radu att han skulle straffa honom om det behövdes men att han älskade honom. Ett straff kunde vara att få gå upp till sitt rum som ofta slutade med att Radu bad om förlåtelse. Ibland kunde straffen bli för hårda medgav Jacek men då var det han som bad Radu om förlåtelse. Jacek såg att Radu gjorde framsteg genom att han lärt sig hålla ordning på saker och ting. Han lärde sig också att tycka om historier och att skriva poesi.

När vi frågade Jacek om Radus framtid fick vi svaret att utbildning är väldigt avgörande. Skolan ger disciplin, självkontroll och självrespekt. Något som var viktigt för Radu var att ha bra relationer med sina behandlingsassistenter. Jacek avslutade med att säga att barncentret är ett bättre ställe för Radu som först var på ”Liv och Ljus” tonårscenter.

Sammanfattning

Hur arbetade personalen med Radu?

De mötte hans behov av kärlek och omsorg och på så sätt fick de hans förtroende.

Vad gjorde personalen och varför?

De visade honom uppmärksamhet genom bland annat leken och han fick genom upprepning lära sig nya saker. Till exempel fick han lära sig att ta ansvar för sin penna. Jacek förstod Radus behov av en stark ledare för det var det han var van vid från gatan. För att hjälpa Radu att ta för sig och bli stark blev Jacek hans rollförebild i den starke ledaren.

Tarja

När Tarja kom till ”Liv och Ljus” var hon 13 år. Då hade hon bott tre år nere i kloakerna. Det var efter en kloakbrand som dödade tre barn, varav det ena var Radus bror, som hon kom till centret. Innan hade hon inte velat men efter branden blev hon så rädd. Hennes vistelse på centret varade i två år för att sedan dra ut till gatan igen. Tarjas mamma hade haft flera män varav tre i äktenskap. Tarja tog efter hennes sätt att leva fast det inte var något bra exempel. Tarja lämnade sin mamma och började leva sitt liv ute på gatan med boende i kloakerna där hon också blev våldtagen. Så småningom blev Tarja också prostituerad.

När Tarja kom in till centret hade hon sexuella beteendeproblem. Först trodde personalen att hon var gravid men det var hon inte. Tarja fick göra ett antal tester hos läkare, bland annat HIV-test och medicinska tester. Det visade sig att hon hade syfilis som hon fick behandling för. Varje natt kissade hon ner sig, personalen berättade om den oerhörda stanken i hennes rum och att det var väldigt jobbigt för alla. Tarja var väldigt frustrerad för att livet på centret var en sådan kontrast till livet på gatan och i kloakerna. Det var både svårt och överraskande för henne att se att det fanns de som älskade henne och brydde sig om henne. Tarjas mentala hälsa var inte bra och hon var varken duktig eller smart. Hennes liv på centret var så annorlunda mot hennes tidigare livsstil. Men för övrigt var Tarja väldigt snäll, hjälpsam och öppen och hon gav bort saker till andra och detta trots de andras dåliga attityder emot henne. Jacek berättade att Tarja var en väldigt speciell flicka. Ibland stack hon i väg från centret med andra killar och börja använda droger, framförallt ”glue”. Men hon kom alltid tillbaka efter ett tag. Tarja fick träffa en specialist inom psykiatri och Jacek och hans kvinnliga kollega pratade mycket med henne. Jacek poängterade att de aldrig frågade Tarja saker om hennes gamla liv utan de lyssnade bara. De brukade också prata om kärlek i betydelsen familjekärlek, kärlek mellan man och kvinna och kärleken från Gud. Tarja hade väldigt svårt för att ta emot kärlek hon kunde inte förstå att någon kunde älska henne för hennes egen skull. De pratade också om att en tjej och en kille kunde vara vänner utan att ha en sexuell relation.

Hos ”Liv och Ljus” är Guds kärlek något väldigt konkret och för Tarja betydde det väldigt mycket. Jacek berättade att Guds ord är väldigt kraftfullt. Tarja förstod det aldrig men precis innan hon drog ifrån centret så hade hon börjat gå i kyrkan. Jacek och hans kollega försökte ge Tarja självrespekt vilket var väldigt svårt på grund av de andra barnens attityder mot henne. De sa till henne att hon var en prostituerad och hela tiden var det konflikter. Detta kunde vara en orsak till hennes val att lämna centret och gå ut till gatan igen. För det var bättre där än på centret. Ytterligare en orsak uppstod när en kille ute på gatan sett Tarja och frågat vem hon var för att han var tänd på henne och ville ha henne. Barnet, på ”Liv och Ljus”, som killen frågat hade berättat att Tarja var prostituerad och att han själv kunde fråga henne om hon ville ha sex med honom. Killen frågade Tarja som inte var sen att gensvara. Åter igen tryckte Jacek på vikten av kärlek till sig själv och självrespekt. Jacek tror att vad Tarja behövde var en verklig vän, men i Tarjas föreställningsvärld existerade bara den sexuella relationen och för henne var det vad hon behövde. Tarjas problemfälla var sexberoende men hela tiden visade personalen respekt för henne och talade om hur dyrbar och värdefull hon var.

Jacek var väldigt uppriktig när han medgav att de inte hade de resurser som krävdes för att göra ett bra jobb med Tarja. Hon hade behövt levt och bott separat från de andra tillsammans

med andra i liknande situation som hennes. Jacek önskade att de hade haft ett speciellt center bara för den typen av problem. Alla barnen på centret hade dåliga attityder gentemot Tarja. Det enda personalen kunde göra var att prata med dem och skydda Tarja. Jacek och hans kollega hade en bra relation med Tarja men i detta fall blev de andra barnen deras ”fiender”. Det blev för svårt för Tarja att bo och leva tillsammans med dem. Överhuvudtaget skulle det behövas separera tjejerna och killarna från varandra, för att ha dem tillsammans var väldigt komplicerat, sa Jacek. Tarja skulle också ha behövt någon kvinnlig personal som var insatt i sexuella problem. Någon som också kunde förstå henne och prata med henne om kärlek och självrespekt. Tarja skulle behövt bli behandlad på ett mer pedagogiskt sätt rätt igenom, från kökspersonal till behandlingspersonal. Tid är också något de skulle behövt mer av och även fler alternativ på aktiviteter för tjejer som Tarja.

Sammanfattning

Hur arbetade personalen med Tarja?

Med stor kärlek, mycket tålmod, respekt och en försiktighet i deras bemötande.

Vad gjorde personalen och varför?

De pratade mycket med henne om olika sorters kärlek och relationer. De försökte få henne att förstå vad vänskap är och att man kan ha en relation med en kille utan sex. Personalen ville få henne förstå hur dyrbar och värdefull hon var för att ge henne självrespekt. Personalen insåg sin begränsning för de kunde inte erbjuda den hjälp som Tarja behövde.

Viorel

Viorel var 15 år när han kom till ”Liv och Ljus” center 1996. Innan han kom dit bodde han hemma i sin familj. Hans pappa är alkoholist och var ofta våldsam och misshandlade hans mamma. Det var många konflikter i familjen. Viorel har tre bröder och två systrar och de var också ofta i strid med varandra. Moderns mentala hälsa var inte så bra och hon höll på med spådom. Viorel och en av hans bröder försökte att begå självmord. Detta gjorde att Viorels mamma sökte hjälp för honom och hans bror hos kommissionen för ”Child Protektion”. I kommissionen fanns det en representant från ”Liv och Ljus” som kunde ordna så att Viorel kunde få komma till deras tonårscenter.

Den första tiden var Viorel mycket orolig och han varken lyssnade eller gjorde något som han blev tillsagd att göra. Jacek minns att det var en mycket jobbig period för både Viorel och personalen. Då Viorel var intresserad av att baka och laga mat, fick han möjlighet att börja på en privat skola för att utbilda sig till kock. Det var en professionell utbildning på tre år som har gett goda resultat. ”Liv och Ljus” gjorde ett undantag och han fick den möjligheten för att han var klar med grundskolan.

Trots att Viorels uppförande inte var så bra i början kunde Jacek ändå se något som var ”gott” i honom. Jacek gav oss en bild av en utslagen blomma där det goda, som känslighet, vänlighet, mildhet och ett behov av - och en längtan efter kärlek, kunde ses i Viorels ögon. Det var något speciellt med Viorel som inte riktigt kunde förklaras. Jacek berättade att Viorel varken var tuff eller stark. Han gick mycket upp och ner i sitt uppförande och Jacek hjälpte honom genom att ha en ödmjuk attityd. Jacek kunde till exempel berätta om sina egna misstag och fel för honom då han förstod att det var viktigt för Viorel att en vuxen också kunde be om ursäkt och göra fel. Detta hjälpte Viorel att lyda och steg för steg växte relationen mellan dem.

Något som var viktigt för Viorel var att kunna känna kärlek, något som han behövde ”träna” på. Jacek gick mycket på det han kände i sitt hjärta när han mötte Viorels behov och han gav honom också mycket uppmuntran. Jacek var mycket ärlig och uppriktig mot Viorel och talade om för honom det som är rätt och riktigt. Det här för att han skulle kunna förändra

det som inte var bra i sitt liv. Till exempel det han gör, hans uppförande, men det kan också vara hans utseende, som hår och kläder. Viorel behövde hela tiden råd och uppmuntran. Han är intelligent och smart men väldigt lat. Jacek måste hela tiden motivera honom till att göra saker. Det gjorde Jacek genom att ge Viorel råd och förklara varför det är så viktigt att göra saker som har med framtiden att göra.

Jacek berättade att Viorel och han fick bra kontakt redan från början, han uttryckte att det var en samhörighet "från hjärta till hjärta". Jacek hade en stor kärlek till honom och tog honom till sig som en son. För att få Viorels förtroende gav Jacek honom små gåvor, lite godis eller något annat. Efter ett tag började Viorel ge små gåvor tillbaka. Ett bevis på hans tillgivenhet till Jacek var när han uttryckte saker som "Du är min pappa". Något annat som stärkte tillgivenheten var deras gemensamma musikintresse. Jacek lärde - och lät honom lyssna på musik som han inte tidigare visste något om, som till exempel Elvis vilket är musik som Jacek tycker om. Det här resulterade i att Viorel också började gilla Elvis. Annat som stärkte deras relation var att spela fotboll, basket och volleyboll. Jacek använde Viorels intresse för bollsport för att skapa en kontakt med honom och komma nära honom, men också för att lära honom självrespekt och hur han kunde disciplinera sig själv. Så när de spelade fotboll tillsammans var Jacek tränare och Viorel fotbollsspelaren. En sak som var mycket viktig för Viorel var att ha en vuxen som en vän.

För att hjälpa Viorel att bearbeta skador och sår som han hade inom sig sa Jacek att det han gjorde var är att "lyssna och lyssna och åter igen lyssna" till det som Viorel måste få ur sig. Viorel hade en massa bråte inom sig som han måste få ur sig och bli av med. Det gällde att ha stort tålamod för Jacek i sitt lyssnande då han inte ville störa eller oroa Viorel. Jacek försökte hjälpa Viorel genom att komma med förslag i syfte att ge honom andra och nya synvinklar. Till exempel kunde Viorel säga "jag hatar min bror" eller "jag vill börja använda droger". Jacek berättade att han ofta brukade vänta med att ta upp sådana kommentarer till nästa tillfälle de träffades för att då kunna ta upp det uttalade problemet i en diskussion om till exempel varför det inte är bra med droger. Ofta hade Viorel själv många idéer om varför det inte är bra att använda droger. Att inte Jacek sa något med en gång vid det första tillfället gjorde att Viorel fick en möjlighet att tänka över vad han sagt. Jacek sa att deras jobb är att känna med barnen och att ha tålamod och omsorg och att bry sig "ifrån hjärtat".

Viorel var psykiskt ostabil och hade mycket hat och frustration inom sig. Han kom ofta i slagsmål med de andra. Jacek försökte att stoppa dessa slagsmål genom att enkelt fråga om varför de slogs. Jacek sa att det aldrig är ens fel när två slåss båda är skyldiga och då finns det bara två alternativ att välja på. Antingen får de ta ett straff eller annars får de be varandra om förlåtelse. Straff är aldrig ett bra alternativ och Jacek försökte alltid att undvika det. För det mesta stannade slagsmålet vid att de bad varandra om ursäkt. Nästa gång diskuterade de om problemet med slagsmålet och då hade Viorel en annan bild av vad som hände. Detta var också ett exempel på hur Jacek gav Viorel en chans att se saken på ett annat sätt. De pratade också om riskerna med våld. Jacek berättade att det aldrig är bra med våld och att det är farligt både för Viorel och för andra att försöka lösa något med våld.

För att hjälpa Viorel framåt i sin utveckling sa Jacek att det är mycket viktigt för Viorel att ha bra förebilder. Därför är det viktigt att varje personal har en korrekt och bra kommunikation och relation också med varandra. Jacek var Viorels förebild och han försökte att göra många praktiska saker tillsammans med honom för att Viorel skulle lära sig. Jacek berättade också för Viorel hur viktigt det är att själv göra saker. Han kunde säga till honom "du måste lära dig att fixa saker, för när du får ett eget hem blir du den som har ansvaret och du har inte råd med att låta någon annan laga småsaker".

Jacek och Viorel hade också många samtal om relationer. Familjerelationer, relation kille - tjej, att gifta sig och om framtiden för övrigt. Eftersom ungdomarna ofta har dåliga åsikter och erfarenheter ifrån sina egna familjer var detta en mycket viktig del att prata om. Jacek

kunde ta med sig Viorel hem till sig och sin familj för att han skulle få en bild av hur en vanlig familj kunde vara. Jacek måste också lära Viorel att det inte alltid är lätt i livet och att disciplin är en nödvändighet för att bli skicklig i att klara sig själv. En annan sak som var svår var att lära Viorel förstå hur han skulle vara sparsam med sina pengar. De flesta ungdomarna är väldigt entusiastiska när de fått eller tjänat pengar och köper saker utan att tänka sig för. På centret har de ju det de behöver men när de kommer ut blir det annorlunda. Att lära barnen att handskas med pengar är därför mycket viktigt.

Jacek sa att han kunde se att Viorel hade gjort framsteg genom att han hade fått mycket bättre självkontroll. Tidigare kunde han säga "Jag vill döda dig" vilket är en stor kontrast mot att han idag säger han att han vill hjälpa sin mamma och sin syster. En av orsakerna till att Viorel ville ha jobb var för att han skulle kunna hjälpa sin mamma och ge sin syster pengar. Jacek berättade att Viorel älskar sin mamma mycket. I början hatade Viorel verkligen sin pappa men inte längre. Ett annat framsteg som Viorel har gjort är att hans hygien har blivit bättre. Han går och duschar utan att någon säger åt honom att göra det. Jacek berättade för oss att när han lärde Viorel saker handlade det om att repetera om och om igen ända till Viorel "greppade det".

Jacek kunde fråga Viorel om vad han skulle vilja göra om fem år, men han kunde inte ge något svar på det. För Jacek är svaret på den frågan en mätare på hur pass redo ungdomen är för utskrivning. För något som nästan alla ungdomarna har gemensamt på centret är att de inte har någon tro på framtiden. Jacek försöker förklara och berätta om framtiden för dem och sa att det är viktigt att de ser längre än just idag men att det är en process. Ett tydligt tecken på en god process i barnens utveckling är när de vill börja hjälpa andra. Men det tar tid och när vi pratade med Jacek var det inget av barnen som hade den kapaciteten, utan de såg bara sig själva. Jacek försökte hela tiden att få dem att se längre och att ta dem in i verkligheten. I samtal med Viorel kunde Jacek säga "du kan inte fortsätta så, sluta drömma om bara dig själv"! I nästa samtal så kunde Jaceks fråga till Viorel vara vad han hade för mål i livet. Deras samtal blev en diskussion om hur Viorel skulle kunna få ett bra liv med fru, hem och jobb om han inte gjorde något. Jacek påpekade än en gång vikten av disciplin och han försökte också att motivera Viorel. Men samtidigt kunde han bara ge honom alternativ och det var upp till Viorel att göra ett val. Jacek visade verkligen Viorel att han brydde sig om honom, han lät honom också förstå att han var orolig för honom. Jacek berättade för oss att Viorel hade en relation med en tjej som inte var bra. Det fanns många risker för Viorel att komma i svåra situationer som kunde hindra honom från att få en bra framtid. Jacek berättade att Viorel har bättre möjligheter och större chans till ett "normalt" liv än många av de andra barnen för han har fått växa upp i en familj.

Sammanfattning

Hur arbetade personalen med Viorel?

Personal Jacek tog direkt till sig Viorel som sin son och arbetade utifrån ett hjärta till hjärta relation.

Vad gjorde personalen och varför?

För att få Viorels förtroende så fick han små gåvor och de gemensamma intressena blev också en ingång. Jacek uppmuntrade och motiverade Viorel hela tiden för att han skulle kunna förändra det som inte var bra. För Viorel var Jacek rollförebilden i fadersgestalten för att hans trasiga familjebild skulle bli hel igen. Viorel fick lära sig att tänka efter på sina handlingar och uttalanden genom att Jacek gav honom betänketid. Personalen fungerade också som "soptunna" för Viorel.

Ana

Ana var 9 år när hon kom till centret i juli 1999. Hon kom från en annan del av landet. Det var en i gatuteamet som hittade henne och tog henne till ”Liv och Ljus” tonårscentret. I början gick det inte att kommunicera med henne och hon ville inte samarbeta. Det tog 3-4 månader innan de visste sanningen om henne. Först ljög hon och sa att hennes föräldrar var döda, behandlingsassistent Gina sa att det var för att hon inte litade på någon människa och var rädd. Gina och den andra personalen tog mycket tid med Ana. Till slut berättade hon sanningen för dem. De tog kontakt med Anas mamma men hon kunde inte erbjuda något alternativ, så hon samtyckte till att Ana skulle få vara på centret. Ana skulle vilja ha sin lillebror på centret också. Personalen tog med Ana och gjorde ett hembesök i hennes familj. Familjen bodde trångt i endast ett rum. Anas pappa är alkoholist och han hade misshandlat henne, han hade alltid varit våldsam mot både mamman och barnen. När de kom till Anas hem drog pappan in dem och låste dörren och höll fast Ana. De gjorde besöket för att få pappans medgivande att få ha Ana i centret, men han var alldeles för full. Arg skrek han på mamman som hade godkänt att Ana skulle bo på centret och det såg ut som om det skulle bli slagsmål. Personalen visste inte vad de skulle göra men agerade lugnt och under tiden bad de till Gud. Anas pappa lugnade sig, slutade att bråka och samtyckte till att Ana skulle till centret. Det var kommissionens godkännande, ”Child Protektion”, som hjälpte Ana att få komma tillbaka till centret

Gina berättade att Ana ljög för att skydda sig själv för att hon var rädd att bli hemskickad igen. Personalen testade henne i hur länge hon kunde fortsätta att ljuga. Ana var väldigt vild, hon skrek, tjöt och åt grus samtidigt som hon visade många positiva sidor. Hon var varmhjärtad och hade lätt för att komma i kontakt med människor. Ana var också väldigt charmig, söt, och omtyckt och kramades gärna.

Både den fysiska och psykiska hälsan hos Ana var bra. Den psykologiska testen visade ett IQ på 85 och hon var väldigt utåtriktad. Det fanns tre kvinnliga arbetare som jobbade med tjejkarna på centret och Ana fick mycket omsorg och kärlek. Personalen accepterade henne och förstod henne fast att de visste att hon ljög, men hon fick hållas. Hon fick hjälp från alla håll när det gällde att hitta vad som var fel, hennes problematik. Gina berättade att deras behandlingsassistenter samarbetar med psykolog och läkare och att de vill kunna lära sig hur man kommunicerar med dessa barn. Hon sa att det är mycket viktigt att komma överens och att ha ett stort tålamod för att förstå barnen och kunna hjälpa dem. Gina talade om för oss att kommunikation är allt. ”Det är nyckeln till att bli vänner, och att komma nära varandra, att dela allt” (citrat från intervju).

Ana saknade sin familj väldigt mycket samtidigt som hon visste att den inte var bra. Gina berättade att Ana frågade sig varför hennes familj inte var bra. Själv kom hon ihåg att hennes pappa var alkoholist och att han slog henne och att hon tyckte synd om sin mamma och bror. Gina sa att för att de skulle kunna hjälpa Ana måste personalen vara som föräldrar för henne och behandla henne som om hon varit deras eget barn. Gina sa att Ana vet att ”Liv och Ljus” kan hjälpa henne att få en framtid och att hon inte var begränsad till centret. Hon hade drömmar och ett hopp, hennes dröm var att bli läkare. Gina talade om att Ana idag är 12 år och att hon bor på ”Liv och Ljus” barncenter ute på landet och där får hon stanna så länge hon behöver och tills hon är färdig med all utbildning. ”Liv och Ljus” sätter inte upp någon gräns för hur länge barnen och ungdomarna kan stanna. Men deras mål är hela tiden att barnet ska bli så oberoende och självständigt som möjligt för att det sedan ska kunna klara av att leva sitt eget liv.

Ana har visat stora framsteg. Hon var vänlig, lycklig, duktig i skolan och hade en framtidstro. Hon vill göra många saker som hon hela tiden pratade om. Hon försökte hitta på lösningar på sin mammas problem. Hon är osjälvisk och har utvecklat sin personlighet.

Anas historia är lik många andras. Hon fick ingen omsorg och kärlek och blev övergiven av sina föräldrar. Men trots detta hoppades hon på att något bättre skulle erbjudas henne. Här är en skillnad mellan Ana och många andra i hennes situation. Ana ville ha ett nytt liv och hon har sagt ”vissa slutar på gatan men det ska inte jag göra”.

Sammanfattning

Hur arbetade personalen med Ana?

Ana bemöttes med förståelse och stort tålamod.

Vad gjorde personalen och varför?

De hade tålamod med hennes lögnar och lät henne hållas tills hon testat färdigt för att hon skulle få känna sig trygg.

Reflektioner kring anknytning

Av fallstudierna kan vi dra fram mycket men vi väljer att reflektera kring anknytning. Vi har valt Tarja och Radu för att visa på att svår fysisk miljö inte behöver vara detsamma som störd anknytning och kärleksbrist.

Tarja och Radu växte båda upp i lika svåra miljöer men det verkar som Radu har fått med sig en bättre anknytning än vad Tarja har fått. Under Radus första två år så har vi förstått av det vi hört från personal att han hade sin mamma nära hela tiden. Hon gick omkring och tiggde men tillsammans med Radu som då var bebis. Så trots omständigheterna så fick Radu med sig den närhet som är viktig för anknytningen. Bowlby (1994) betonar det emotionella bandets betydelse för just anknytning. När de är så små så kan det vara tillräckligt att mamman har barnet nära sig och att det får känna kroppskontakt. H. Harlow är en forskare som på 50-talet gjorde ett berömt experiment med apor (Bramstång & Dahlkwist, 1993). Experimentet innehåller konstgjorda apmamor. Den ena var gjord av ståltråd men den hade mat och den andra var mjuk och go men med utan mat. Apungen väljer den mjuka mamman. H. Harlow visar på att det emotionella behovet överväger de fysiska behoven. Vad vi vill visa på och den slutsats som vi tycker oss kunna dra är att en bra anknytning inte är beroende av den fysiska miljön. Anknytningen mellan Radu och hans mamma visade sig också genom hennes många och regelbundna besök på ”Liv och Ljus”. Likaså Radus stora saknad efter sin mamma visar på en anknytningsrelation. Men däremot om Radu fått växa upp en längre tid med sin mamma i kloaken så hade inte mamman kunnat klara av att gå vidare i anknytningsprocessen på grund av de miserabla omständigheterna. För ju större barnet är desto mer krävs det för en fortsatt gynnsam utveckling. Så vilka behov kan ha blivit tillfredsställda enligt Maslows behovstrappa? (Bramstång & Dahlkwist, a.a.). Vi antar och tycker oss kunna konstatera att Radu fick med sig de primära behoven enligt trappsteg ett. Från trappsteg två, trygghetsbehov, kan han ha fått med sig en viss känslomässig trygghet. Det skulle i sådana fall vara genom den närhet han ändå fick när hans mamma bar omkring på honom. En slutsats som vi kan dra av Bowlbys anknytningsteori (1994) är att chanserna till att reparera en störd anknytning är större ju mindre barnet är. Radu var fyra år när han kom in till ”Liv och Ljus” medan Tarja hade hunnit fylla tretton år. Om Tarjas anknytning till sin mamma vet vi inte så mycket om. Det vi vet är att hon hade väldigt svårt att ta in kärlek och uppskattning från personalen. Medan Radu kunde ta det till sig på ett helt annat sätt. Tarja kunde varken ta emot kärlek eller visa kärlek vilket visar på att hon aldrig fått den kärlek hon behövt.

Kapitel 7 Analys

Generella konsekvenser av omsorgssvikt

Barnen som "Liv och Ljus" arbetar med har flera konsekvenser av omsorgssvikt gemensamt. Men en skillnad är fenomenet "street addiction", gatans dragningskraft. Personalen i gatuteamet och vid akut- och matcentret förklarar fenomenet med att barnet imiterar den livsstil som finns på gatan. Personalen säger att "det är en sak att ta barnen från gatan men en annan sak att ta gatan från dem". Det här återkommer vi till i behandlingsbeskrivningarna. Ett problem som är generellt är de beroendeproblem som finns hos barnen. Killén (1993) menar att det handlar om otillfredsställda behov som kan visa sig på två sätt. Det kan vara genom ett öppet beroende som visar sig i ett ångestfyllt klängande och sökande efter psykisk kontakt eller genom ett försvarspräglad oberoende. Det visar sig genom att barnen är avvisande och det ser ut som de inte bryr sig om något. Oberoende av hur stor den bristande omsorgen är hos barnen har de alla vissa gemensamma inre förhållanden. Barnen upplever oro och ångest, besvikelse och sorg, liksom aggressioner som är knutna till dessa känslor. Deras känslor är mycket ambivalenta då de ena stunden har en längtan efter kärlek medan de i nästa stund är avvisande. Barnens känslor varierar i styrka och varaktighet beroende på hur deras situation ser ut. Men även utifrån barnet själv och dess känslighet, hur det uppfattar situationen och vilka mekanismer barnet använder för att överleva.

Kontroll och straff beteende kan vara ett barns huvudförsvar, ett sätt att överleva (Levy & Orlans, 1998). På tillgivenhet från omsorgspersonen kan barnet reagera med en ökad fientlighet och kontroll och straff beteendet blir starkare. Ömsesidigheten är väldigt begränsad och barnen har svårt för att acceptera kärlek och tillgivenhet för att de känner sig så värdelösa. I början vill barnet ha distans till omsorgspersonen och känna att det har kontroll.

Levy and Orlans (1998) skriver om vad som är kännetecknande för det antisociala barnet. Mycket av det stämmer också överens med gatubarnets uppträdande och beteenden. Det antisociala barnet visar brist på samvete, blir tillfreds med sig själv på andras bekostnad, det brister på tillförlitlighet och ansvar, det är oärligt och ignorerar regler och påbud både i familjen och i samhället. Fler saker som är karaktäriserande är lättvindighet, nonchalans och självviskhet. De har en känslomässig ytlighet, de är impulsiva och har behov av spänning. De här barnen är oansvariga och lär sig inte av sina misstag och så saknar de meningsfulla relationer. Ljuga är också ett vanligt problem för de här barnen men ofta så ljuger de för att undvika straff och för att ha kontroll. Deras "meritlista" är inte den bästa men vad annat kan vi vänta när de varken har fått omsorg eller kärlek och ännu mindre någon som lärt dem saker och ting. Många av gatubarnen har mentala skador som gör att de är oberäkneliga och kan bli mycket farliga, det kan vara hjärnskador som de fått genom att de som små blivit slagna av föräldrar eller andra barn till exempel i gatuslagsmål. Sniffandet av "glue" som är en mycket vanlig drog bland gatubarnen bidrar också till att de får hjärnskador. Barnen har inte några egentliga spärrar överhuvudtaget. De stjälar så fort de får tillfälle, så det var viktigt att hålla i sina grejer för dem har ingen känsla av vad som är "mitt och ditt eller rätt och fel".

Vi använder oss av författarna Levy och Orlans (1998) och deras symtomteori kring anknytningsstörning. De har delat in konsekvenserna i sex olika kategorier i vilka vi ska dela upp barnens olika konsekvenser av omsorgssvikt. Kategorierna är uppförande/beteende, den kognitiva funktionen, tillgivenhet, socialt uppträdande, fysiskt och moral/andlighet. Till att börja med ska vi ge en definition på varje kategori.

Uppförande/beteende – Här ingår olika beteenden som självdestruktivitet, kriminalitet, lögn, olämpligt sexuellt beteenden och attityder och överdriven självuppfattning om sin egen betydelse.

Den kognitiva funktionen – Barnen saknar orsaks- och verkan sammanhang.

Tillgivenhet – Gemensamt för dessa barn är deras kraftiga uttryck för ilska, rädsla smärta och sorg. De är känslomässigt labila med regelbundna och oförutsedda humörsvängningar.

Socialt uppträdande – De är charmiga och engagerade på ytan, distanslösa i sin tillgivenhet till främlingar, de kan inte tolerera gränser och kontroll utifrån och de gör andra till sina offer.

Fysiskt –Tillexempel dålig eller ingen hygien alls.

Moral/Andlighet – En definition är känslan av att klara av saker själv, empowerment, personlig värdighet och kontroll och också en känsla av mening, mål och hopp.

Kategorisering

Vi har redovisat fallstudierna utifrån två kategorier. Den första kategorin består av barn som är födda och uppväxta på gatan. Den andra kategorin är barn som har haft hem och familjer men som blivit övergivna eller också så har de flytt hemifrån. Den här uppdelningen är viktig att ta hänsyn till i behandlingsarbetet med gatubarn.

Det märks en stor skillnad mellan de barn som haft ett hem och de barn som levt sina liv på gatan. En skillnad är att barnen som har bott en längre tid på gatan har svårare att anpassa sig till att bo tillsammans med andra i ett hus för det blir ofta en stor kontrast till gatulivet. En annan sak är att barnen är så många på en liten yta. Till exempel kan det bo sex barn i ett rum och ofta händer det att de tar saker från varandra. Personalen berättade att han och de andra i personalen är maktlösa i dessa situationer. Barnen har svårt att lyda och ta order och deras disciplin är ofta dålig. En personal har ansvar för tio barn varje arbetspass. Den viktigaste skillnaden mellan grupperna är fenomenet ”street addiction”, gatans dragningskraft.

Barn uppväxta på gatan

Problem som är svåra i den här gruppen är gatans mentalitet och gängets makt och inflytande. Gatan har en stark dragningskraft och ett bra uttryck för det är ”street addiction”. Det kan tyckas fruktansvärt när ett barn väljer att gå ut på gatan igen, speciellt om det har varit en tid på ”Liv och Ljus” center. Men en orsak är att det är svårare för de som kommer direkt från gatan att vänja sig vid en normal miljö för deras livsstil är så totalt annorlunda. Det är därför som det är extra svårt för dem att bo i ett hus, ett center, sova i en säng och gå upp på morgonen. De har också svårt för regler och svårt att förstå att man inte får göra så och så. Här handlar det om att personalen får uppfostra barnet från steg ett i nästan allting. De tycker om att vara oberoende och ofta vill de inte göra någonting. Barnen kan vara både starka och svaga. De som är svaga behöver speciell omsorg medan de som är starka är de som blir och har varit ledare ute på gatan. I den här gruppen finns både beroende och oberoende. Deras psykologiska och mentala hälsa är ofta väldigt dålig. Många utav barnen har varit med om traumatiska upplevelser som de bär med sig och de har heller inga syften och mål med sina liv. Något mer som är karaktäristiskt för den här gruppen är att de har en avvisande anknytning.

Barn med familjebakgrund

På ”Liv och Ljus” tycker personalen att dessa barn är ”bra fall” för dem har ändå växt upp i en familj. När de kommer in på centret så är deras chanser till att fortsätta i sin utveckling större för de har redan lärt sig de elementära sakerna. I motsats till barnen i första kategorin så vet dessa barn hur det är att bo i ett hus tillsammans med andra och de har lärt sig hur viktigt det

är med hygien och regler som att städa och bädda. De har fått en anknytning under sina första år utav sina föräldrar eller någon annan som ofta är en släkting. Men utav olika anledningar som att föräldrarna skiljer sig, fattigdom, missbruk, psykiska problem, dödsfall och olika former av omsorgssvikt så rymmer barnen hemifrån. Barnen i den här gruppen har en mycket ambivalent anknytning. Men de har ändå någon form av anknytningsmönster. De kan stundtals ha haft fina bitar av kontakt med föräldrarna men så finns situationerna då det är tvärtom. Det är då de inte blir sedda på grund av alla de problem som finns i och omkring familjen. Gemensamt för dessa familjer är att det finns någon form av omsorgssvikt.

Bowlby (1994) tar upp samspelet mellan mamma och barn som börjar redan när barnet är nyfött eller ännu tidigare, under graviditeten. Redan under det allra första levnadsåret är det viktigt för barnet att få kommunicera och då framförallt med mamman genom att se och känna hur hon beter sig emot det. Samspelet till pappa och andra viktiga personer är också av stor betydelse. Bowlby (a.a.) benämner samspelet som en arbetsmodell för barnet vilken grundas på barnets verklighetsupplevelser av den dagliga interaktionen med föräldrarna. Arbetsmodellerna bestämmer och avgör hur barnet känner både för föräldrarna och för sig själv. Tack vare dem så vet också barnet med sig hur det kommer att bemötas och också hur de påverkar dess eget beteende gentemot dem. Modellerna styr barnets önsknings uttryck i deras dagdrömmar. Det här bildar ett anknytningsmönster som mer och mer blir en egenskap hos barnet självt.

Bowlby (1994) menar att de interaktionsmönster som bildats under de första levnadsåren står kvar i ett mer eller mindre ojusterat och oförändrat tillstånd även senare i livet när de blir behandlade annorlunda än vad föräldrarna gjorde när de var små. Här vill vi försöka beskriva de barn som ändå "fått något" när de varit små. De har en anknytning med sin mamma även om det kanske varit en otrygg sådan. För trots alla turer som funnits av svek, plåga, övergivenhet och besvikelse innan de rymde hemifrån vet de ändå någonstans inom sig vad hjälp är och kan på så sätt söka hjälp. Dessa barn har trots allt fått med sig en del goda inre representationer. Därför har de kraft och förmåga till att skaffa hjälp utifrån när de inte kan få den hemma. Trots allt de varit med om har de till skillnad från grupp ett som aldrig haft någon anknytning, en större möjlighet till att återhämta sig. Visserligen har också deras tillit brutits flera gånger men de har ändå kvar sin grundtillit.

Arbetsmodellen som Bowlby (1994) talar om ligger till grund för den kognitiva strukturen hos barnet. Vid en anknytningsstörning blir den kognitiva förmågan hindrad i sin utveckling, (Levy & Orleans, 1998). Kategorin den kognitiva funktionen är liksom de andra kategorierna mer eller mindre gemensam för båda grupperna av gatubarn. När det gäller symptom på den kognitiva funktionen så märks det på barnens brist av sammanhang vilket gör att de kan begå en handling utan att tänka på konsekvenserna. Ansvarskänslan saknas och deras bild på sig själva är ofta nedvärderande. Likaså ses omsorgspersonerna som otillgängliga och hotfulla vilket är en följd av att de saknar grundtrygghet och säkerhet.

Konsekvenser av omsorgssvikt hos barn uppväxta på gatan

Följande konsekvenser av omsorgssvikt har vi fått genom intervjuer med personal hos "Liv och Ljus" och även från iakttagelser ute på gatan.

Uppförande/beteende

Barnen har extrema vanor.

Extrema beteenden som tysthet, våldsamhet, hyperaktivitet och det kan vara väldigt svårt att få deras uppmärksamhet.

Litet eller nästan inget tålamod.

Självdestruktivitet men också att de kan göra andra illa.

Dåliga attityder som "varför måste jag lyssna till dig"? "Vem är du, du är inte min pappa."

Sexuella beteendeproblem

Den kognitiva funktionen

Svagt förstånd.

Tillgivenhet

Anknytningen är störd och ett vanligt exempel är barnet som tvingas separera från sin mamma redan som tvååring eller ännu tidigare och vars pappan är okänd.

Socialt uppträdande

Disciplin är en stor brist och likaså kärlek och omsorg.

Tillit –och förtroende brist.

Barnen har brist på självrespekt.

Fysiskt

Hygienen är speciellt viktig när barnet blivit född och uppvuxen i kloakerna och därför inte vet någonting om renlighet. Barnen kan också ha fått neuropsykologiska skador utav sniffning och misshandel.

Moral/Andlighet

Litet hopp för framtiden.

Konsekvenser av omsorgssvikt hos barn med familjebakgrund

Uppförande/beteende

Brist på uppfostran för många gånger kan barnen och ungdomarna vara på en treårings nivå. Extremt uppförande som beror på rädsla, misstro och att de har svåra traumatiska upplevelser. Självkontrollen är dålig på grund av att de bär på så mycket hat och frustration inom sig.

Den kognitiva funktionen

Ambivalent anknytning.

Barnen saknar bra föredömen.

Tillgivenhet

Barnens anknytning är ambivalent.

Kärlek – "De har missat kärleksbiten", citat från intervju.

Tillitsbrist som gör det svårt för dem att lita på människor.

Osäkerhet

Barnen kan ha fått skador av sexuellt utnyttjande som till exempel incest.

Socialt uppträdande

Barnen har brist på kommunikation och samarbete.

Vanlig omsorgssvikt

Misshandel

Misshandel är en vanlig faktor som ofta förekommit eller förekommer i ett gatubarns liv. En vanlig konsekvens utav att bli misshandlad hemma är att fly ut till gatan och gatan blir barnets tillflykt. Det finns olika orsaker och förklaringar till vad misshandeln kan bero på. Saker som är utmärkande och som kan ses som orsaker kan finnas både hos föräldrarna, hos barnet och i

miljön (Levy & Orlans 1998). Vi kommer inte att ta upp allt som är utmärkande bara det som vi tycker är viktigt för gatubarnen i Bukarest. Något som är kännetecknande för barnets förälder/föräldrar är att de själva har haft en svår barndom. Ibland har de också vuxit upp på gatan och en del av dem har till och med blivit födda på gatan. På det här sättet kommer hela tiden nya generationer av gatubarn om det inte görs någonting. Det som är mest utmärkande och karaktäristiskt för barnen i Bukarest är anknytningsstörning under deras första levnadsår och psykosociala problem. En faktor i miljön som påverkar är fattigdom och det är väldigt vanligt i Rumänien. Föräldrarna har många gånger inte råd med barnets omsorg som mat och kläder med mera. En annan stor faktor är våld. Många av barnen som vi träffade i Bukarest har sett deras pappa slå mamman eller ett syskon. Barnen har också själva blivit utsatta för våld på olika sätt både i sina familjer och ute på gatan.

Försummelse

Det finns flera olika sorters av försummelse (Levy & Orlans, 1998). Den vanligaste är den fysiska försummelsen. Den innebär att föräldrarna eller omsorgspersonerna varken kan ge barnet beskydd eller möta de fysiska grundbehoven som att ge skydd, mat och kläder.

Sexuellt utnyttjande

Definitionen på sexuellt utnyttjande är all sexuell aktivitet med ett barn vars samtycke inte har givits eller kan ges (Levy & Orlans, 1998). Barn som blivit sexuellt utnyttjade har många problem i sina liv. Sexuella beteendeproblem är vanliga och andra saker är skuld, skam, självanklagelse, förlust av tillit och stigmatisering. De här barnen har också problem med att sova och äta, de har mardrömmar och kissar ofta på sig i sängen. Något mer som är utmärkande för dessa barn är en känsla av dåligt självförtroende för att de känner sig värdelösa och oälskade. Barn som blivit sexuellt traumatiserade agerar ofta med ett sexuellt uppträdande mot andra barn, till exempel en pojke som lärde sig sex redan som tvååring nere i kloaken. När han sedan kom in till centret hade han sex tillsammans med en annan pojke (se fallstudie Radu). Det blir så konstigt och osunt för barnen vet inte vad som är rätt och riktigt, vad de ska göra och inte göra. Ett annat exempel är tjejen som prostituerade sig efter att ha blivit våldtagen ett antal gånger av killar nere i kloaken. Prostitution behöver inte bli följden av att man blivit våldtagen men det tillsammans med andra svåra omständigheter gjorde att den här tjejen prostituerade sig.

Kompensation av störd anknytning

Vi har valt att benämna "Liv och Ljus" arbete med gatubarnen som en "box". I den här boxen ryms allt deras arbete, från "input" till "output". Det är emellan intag och utskrivning som själva behandlingsarbetet sker. Behandlingsarbetet benämner vi med "throughput". Alla delarna i boxen är lika viktiga för de står i beroendeförhållande till varandra.

Input

Gatuteamet och akut - och matcentret står för "input", intaget. De arbetar aktivt ute på gatorna men också med att motivera barnen till att lämna gatan. För att det ska vara möjligt så krävs det att barnet har en vilja och en önskan av att komma bort från gatan. Gatuteamet söker upp barnet där det är för att sedan besluta om vad som kan göras för att förbättra dess situation. "Liv och Ljus" har en kölista till sina center. Det barn som vill ha en plats måste först visa personalen att han eller hon är motiverad till att lämna gatan och få ordning på sitt liv. Motivationsarbetet är väldigt viktigt och teamet är väldigt noga med att motivera för barnen som vill ha hjälp är många. Brist på trygg anknytning under ett barns tidiga år resulterar i ett kontrollbehov, en rädsla för närhet och brist på ömsesidighet. En stor utmaning för alla som

arbetar med gatubarn är att ingjuta grundtillit, empati, samarbete och ett samvete. De här egenskaperna är nödvändiga för ett fungerande liv i familj och samhälle (Levy & Orlans, 1998). Hos ”Liv och Ljus” arbetar personalen mycket med de här bitarna.

Levy & Orlans (1998) tar upp fyra områden som man kan gå efter för att hitta lösningar på hur en familj med anknytningsstörningar kan få hjälp. ”Liv och Ljus” arbetar mest med följande områden:

Utvärderingar och diagnoser

Diagnoserna grundar sig på fyra pelare:

- 1 Symtom
- 2 Barnets tidiga historia
- 3 Tidigare ställda diagnoser
- 4 Föräldrarnas anknytningshistoria

För varje barn som kommer in till något av ”Liv och Ljus” center så går personalen igenom de här fyra pelarna bland annat med hjälp av ett frågeformulär med intagningskriterier. Syftet med frågeformuläret är att se på vilket steg i ”trappan” barnet befinner sig och barnets motivation till att lämna gatan. Formuläret tar bland annat upp frågor kring barnets familjerelation och hur länge de har bott och levt ute på gatan.

Träning och rådgivning för föräldrar eller andra omsorgspersoner

På det här området arbetar ”Liv och Ljus” förebyggande. För att kunna gripa in så tidigt som möjligt väljer de att försöka hjälpa hela familjen. Målet är att barnet ska kunna vara hemma i stället för ute på gatan. Föräldrarna får hjälp för att kunna ta hand om sina barn. Hjälpen är i form av motivation, mat –och kläddutdelning, ekonomisk hjälp och familjerådgivning. I dag hjälper ”Liv och Ljus” ungefär 400 familjer.

De två andra områdena som Levy & Orlans (1998) tar upp är behandlingsarbetet och att kunna göra ett så tidigt ingripande som möjligt vilket är detsamma som att arbeta förebyggande.

Throughput, behandlingsarbetet

Här ingår centret för barn mellan 7-14 år och centret för tonåringar mellan 14-18 år och deras dagliga behandlingsarbete. Följande behandlingsmetoder och arbetssätt har vi fått i intervjuer med behandlingspersonal på ”Liv och Ljus”. Det enskilda barnet avgör hur personalen går tillväga i sina arbetssätt för att hjälpa barnet.

Vi vill använda oss av Maslows (Bramstång & Dahlkvist, 1993) behovstrappa där han rangordnar de mänskliga behoven i fem trappsteg. För personalen på ”Liv och Ljus” är det viktigt att arbeta med barnet utifrån det trappsteg det befinner sig på. Personalen arbetar med Maslows behovstrappan utifrån följande punkter:

- Personalen jobbar utifrån ett familjeliknande sätt som innebär att de ser på barnet som om det var deras eget. Personalens inställning är att vara som en mamma eller pappa, eller både och för barnet. Kontakten mellan personal och barn är från ”hjärta till hjärta”.
- Levy & Orlans (1998) säger att empati och moral lärs in genom trygga och säkra anknytningsrelationer med hjälp av fyra psykologiska processer. Vi väljer att ta upp processerna i stora drag för att förtydliga personalens arbetssätt med just empati och moral. Den första processen är betydelsen av bra förebilder. Empatiska föräldrar eller omsorgspersoner uppfostrar empatiska barn. Personalen på “Liv och Ljus” talade om

betydelsen av att vara en bra förebild för barnen och att visa sina ord i handling. Den andra processen är internalisering och det intressanta här är att barn med störd anknytning har internaliserat ett antisocialt beteende. Deras inre röst återspeglar deras brist på tillit och tidig misshandel som gör att de varken känner dåligt samvete eller ångerkänslor. Personalen på ”Liv och Ljus” arbetar på att internalisera ett normalt och sunt beteende hos barnen. Den tredje processen är synkronisering/ömsesidighet. I gatubarnens hotfulla värld finns det inte plats för empati, medlidande eller vänlighet eftersom det har fullt upp med att överleva. Därför har de heller inte lärt sig betydelsen av ömsesidighet och att känna medlidande. ”Liv och Ljus” avvärjar det hotfulla hos gatubarnen med kärlek. Den fjärde psykologiska processen är utvecklingen av jagkänslan som innebär självrespekt och att man tycker om sig själv. Först då kan barnet känna med andra. Personalen på ”Liv och Ljus” sa att ett bra tecken på ett barns framsteg och utveckling är att de inte bara tänker på sig själva utan att de också bryr sig om andra. I USA har det startats upp ett behandlingsprogram för barn och ungdomar med störd anknytning. Det som är speciellt är att programmet syftar till att lära ungdomarna just empati och moral. Det görs genom att personalen är förebilder i att visa omsorg genom empatiskt lyssnande, att ungdomarna lär sig bekräfta andras känslor och blir uppmuntrade till att visa sitt stöd för sina jämnåriga som är deprimerade (Murray, 1996 i Levy & Orleans, 1998).

- Kommunikationen som innebär att både prata och att lyssna med betoning på lyssna.
- Respekt – både för sig själva och för andra, “behandla andra som du själv vill bli behandlad”, (citrat, intervju).
- Ge barnen hopp för framtiden.
- Varje barn är unikt.
- Att uppfostra barnen och lära dem de nödvändiga grunderna.
- Personalen har en ödmjuk attityd till barnen.
- Självförtroende är något väldigt viktigt för dessa barn ser sig själva som dåliga, bristfälliga och ovärdiga att bli älskade. Kärlek är en huvudnyckel till barnens hjärtan och för att få deras tillit och förtroende. Personalen på ”Liv och Ljus” talar om kärlek, omsorg och förlåtelse och att det är viktigt för dessa barn att lära sig och förstå vad som är äkta och sant.
- Ärlighet och uppriktighet.
- Motivera, förklara och ge råd.
- Personalen stryker under betydelsen av vänskap dem emellan så att barnen kan se dem som föredömen.
- De ger den psykologiska hjälp som behövs.
- Personalens mål är att lära gatubarnen att leva ett normalt liv.

Output

Här hamnar ”Liv och Ljus” senaste invigda center, vars syfte är att slussa ut ungdomarna tillbaka till samhället. Innan de skrivs ut därifrån så ska de ha ett jobb eller en utbildning. Här får ungdomarna också hjälp med att ordna boende.

Kännetecken för arbetsmetoder och förhållningssätt

I det här stycket ska vi karaktärisera arbetsmetoder och förhållningssätt vid ”Liv och Ljus” med hjälp av Paynes sju kännetecken för socialt arbete (1997). Analysen tar upp arbetsmetoderna på organisationsnivå men också den enskilde och utbildade personalens arbete. Båda nivåerna tas upp i varje kännetecken.

1. Individualisation

Hur möts barnen, kollektivt eller individuellt? Personalens förhållningssätt gentemot barnen bygger på att vart och ett av barnen är unika och speciella. De ser barnen som individer och att de därför behöver olika behandlingsprogram. Personalen poängterar vikten av att barnet ses för sin egen skull vilket har betydelse för barnets självkänsla, självförtroende och självrespekt. Personalen vill och försöker jobba så individuellt som möjligt utifrån den nivå som barnet befinner sig på. Exempel på det är att det för varje barn krävs individuella arbetsätt för att få dess förtroende. Ett arbetsätt kan vara ett intresse som personal och barn har gemensamt som till exempel musik (se fallstudie Viorel).

2. Kunskapens betydelse

Kompetensen hos personalen kan se olika ut. En del av dem har utbildning i socialt arbete och andra inte. Men oavsett utbildning så var det viktigt att man hade ett uppriktigt intresse för att lära sig genom att själv studera och läsa. En viktig kunskap som kom fram vid ett personalsamtal var psykologi. De i personalen som har den kunskapen kan på ett bättre sätt förstå och analysera vad de får möta hos barnen. På så sätt kan de också göra ett bättre jobb. Ibland ser personalen ett problem hos ett barn som de inte har kompetens att klara av men då inser de sina begränsningar och söker hjälp för barnet från annat håll. Innan ”Liv och Ljus” anställer någon så får den aktuella personen en provtid, vilket fyller ett syfte för alla parter inklusive barnen. Här kom något intressant fram och det är när en personal sa att han gör det han ”känner i sitt hjärta” (se fallstudie Viorel). Kunskapen är en kombination av studier och en känsla för sitt arbete. I detta fall tog sig ”känslan” uttryck i en fadersrelation till barnet.

3. Relationer

Relationen mellan gatuteamet och barnen ute på gatan var till en början ”vi och dem” men när barnen upplevde att teamet ville bli deras vänner så förändrades deras attityder. Föreståndaren säger att barnen vet om dem, inte bara som organisation utan som deras personliga vänner. Relationens betydelse för arbetet med barnen är något som kommer igen hela tiden när vi pratar med personalen. ”Liv och Ljus” arbetar på ett familjeliknande sätt så därför blir deras relation till barnen nästan som far och mor för sina söner och döttrar. En stor och vanligt förekommande brist hos barnen är tillitsbrist. Kan inte personalen bygga relationer med barnen så kan de heller inte arbeta med dem eftersom det är omöjligt att nå dem. Återigen betonades föräldrelationen till barnet och för de yngre barnen handlar det om en mammarelation, att ”mamma” barnet. Det innebär att kunna ta upp barnet i sin famn, hålla det tätt intill sig, trösta och vyssa det. Personalen säger att ”deras jobb är att lida för dem, ha tålmod och bära barnen i sina hjärtan”, (se fallstudie Viorel). Personalen berättade att trots allt motstånd som möter dem i relationerna så är det deras kärlek till barnen och ungdomarna som ger dem kraft att orka.

4. Organisationens helhet

En av föreståndarna för ”Liv och Ljus” säger att de inte ser barnen som ”sina” utan de är hela landets barn. ”Liv och Ljus” samarbete med regeringen är positivt. Ett exempel på samarbete är att de fick byggnaden till deras nya utslussningscenter till skänks ut av staten. ”Liv och Ljus” har även en representant med i kommissionen ”Child Protektion”, som är ett statligt organ för hjälporganisationer. Här igenom har flera av barnen som bor på ”Liv och Ljus” kommit. Organisationen som helhet med dess struktur och upplägg utgör en trygghet för varje anställd. I helheten ligger den kristna idégrunden, visionerna och riktlinjerna, ramarna och resurserna. På bara några år har Liv och Ljus lyckats skaffa sig ett grundförtroende bland gatubarnen som också fört med sig respekt, både för organisationen och för den enskilda

personalen. Detta i sin tur ger personalen en bra startposition bland barnen när det är dags för behandlingsarbete inne på centret.

5. Behov

”Liv och Ljus” startades på grund av att det fanns stora behov av att hjälpa gatubarnen. Behov av hjälp fanns även hos staten där man tidigare inte lagt ned något engagemang vad det gällde gatubarnsproblematiken, (videointervjun med socialministern). I dag erkänner regeringen gatubarnen och därför har de nu blivit en fråga som prioriteras över hela landet. ”Liv och Ljus” försöker hela tiden vara där behoven finns. Gatuteamet med akutcentret är ett exempel på det. Likaså deras nya center, ”Centre 4” som för övrigt är ett nationellt pilotprojekt där ”Liv och Ljus” är först ut i att också ha ett ”utslussningssteg” för ungdomarna. De är inte nöjda med att förvara barn inom tak och fyra väggar och mat för dagen, utan deras mål är hjälp till självhjälp. Behoven utgörs också av alla brister och omsorgsvikter som finns hos barnen. Varje barn har olika behov för trots att deras brister kan vara liknande så behöver de bli bemötta på sitt eget sätt. Personalen strök under betydelsen utav att lyssna till barnet varvat med att prata men i ordningen att lyssna först. Här nämndes också instinktivt arbete, vilket är väldigt individuellt för både barn och personal.

6. Underhållet av sociala institutioner

”Liv och Ljus” är en erkänd och etablerad hjälporganisation. De är inte rädda för att ta nya grepp, som pilotprojektet Center 4. I och med det så är de också med och utvecklar det sociala arbetet i Bukarest. De har också planer på att starta ett rehabiliteringscenter för missbrukare. I den gruppen finns det också många utav barnen som ofta börjat sitt drogberoende av ”glue”. I dagsläget finns det ingen form av behandlingshjälp för missbrukare i Rumänien. En nackdel som ”Liv och Ljus” ser med institutioner är att de bidrar till att det skapas en ny gruppmentalitet hos gatubarnen. Barnen behöver separeras från varandra för att underlätta arbetet med att ta ”gatan ifrån dem”. ”Liv och Ljus” talade om att de får vara med och ändra synsättet på de stora traditionella institutionerna. Tack vare personalens dagliga arbete med vart och ett av barnen bidrar det till att deras vistelse hos ”Liv och Ljus” blir mer än förvaring. Personalen tillsammans med organisationen som helhet har hittat en modell som visat sig vara hållbar. Så pass hållbar att myndigheterna är villiga att ta efter den modellen i det statliga arbetet med gatubarnen. Det skulle då innebära mindre institutioner, färre antal platser och personal så det räcker till.

7. Försvarare och språkrör

”Liv och Ljus” hjälper barnen gentemot polis och skola då de för barnens talan. När de hjälper barnen att möta sin omgivning så leder det till positiva förändringar i allmänhetens attityder. För personalen kan det innebära att få gå i försvar för ett barn mot ett annat. Speciellt om det är ett barn som blir utsatt på grund av svaghet eller något annat som kan vara utmärkande. Som exempel tog personalen upp Radu som hela tiden blev slagen och utnyttjad av de större killarna (se fallstudie Radu). Vad personalen fick göra var att gå in som Radus ledare och dessutom som den ”starkaste” av alla ledare. Detta passade särskilt bra eftersom Radu var uppvuxen i kloakerna för där har alla barnen just en stark ledare. På det här sättet lärde han sig att skydda och försvara sig själv.

Kapitel 8 Diskussion

Resultat av syfte och problemställning

Det är speciellt, som vi uppfattar saken, två komponenter som utmärker arbetsmetoder och förhållningssätt vid "Liv och Ljus" nämligen familjeliknande relationer och den kristna livssynen.

Familjeliknande relationer

Det familjeliknande arbetssättet visar sig genom att personalen har en "föräldrarelation" till barnen. Relationerna till barnen är som far och son, mor och dotter. De här relationerna blir extra tydliga när det gäller gatubarnen som ofta är utan föräldrar. Det här framgår i alla fallstudierna men särskilt tydligt blir det i Viorels relation till Jacek (se fallstudie Viorel). Det är till och med så att Jacek tar hem sin "fosterson" till sin egen familj för att lära honom att fungera i en vanlig familj. Gemensamt drag för Jaceks arbets- och förhållningssätt är att fungera som en rollmodell. Han är den ansvarsfulle fadern i förhållande till sina barn. Viorel. "Föräldrarelationen" med barnen har en avväpnande effekt dels på grund av kärlek men också den närhet som blir utav den. Man förstår att de familjeliknande relationerna kan vara en styrka när man ser hur barnen knyter an till personalen. Ofta är det första gången som de här barnen får möta kärlek och omsorg. Den familjeliknande relationen medför att barnen hos "Liv och Ljus" får tillit för personalen vilket är grundläggande för deras behandlingsarbete. Personalen berättade att de själva måste vara starka. "Trots allt motstånd som möter dem i relationerna så är det deras kärlek till barnen och ungdomarna som ger dem kraft att orka" (citrat från intervju).

Själva tror vi att det kan finnas en risk med att så hängivet ge ut av sig själv i sitt arbete. Att inte ha distans till det man gör är att ta in allt man möter utan något filter. När man tar till sig barnen som sina egna så är det svårt att avgränsa sina känslor. Barnen som fullföljer sin behandling och utvecklas till självständiga individer ger kraft och styrka för "mamma och pappa" att orka fortsätta. Men i de fall då barnen går tillbaka till gatan blir det tvärtom. I stället för kraften och styrkan så blir det modfällighet och sorg över ett "förlorat" barn. Här finns en risk för utbrändhet. Vi tror att hängivenheten för arbetet, Gudsrelationen och kärleken till barnen kan överväga mycket, men att vi människor ändå har begränsade resurser. Det är viktigt med personalomsorg eftersom gatubarnsproblemet kommer att finnas kvar i många år till så behövs det människor som orkar. Möjlighet till att få ur sig och ventilerat svårigheter i arbetet kan fås i en strukturerad handledning. Handledning ger nya krafter då man får hjälp att sätta ord på sina känslor.

Kristen livssyn

Det som präglar arbetsmetoderna är personalens kristna livssyn. Den kristna livssynen är det sammanhållande kittet mellan personalen så trots deras olika bakgrunder och utbildningsnivåer så har de ändå samma grund att stå på. Grunden består av personalens gemensamma människosyn, kärleken till sin nästa, att alla är lika mycket värda, moral och etik och att de har ett hopp och en tro för barnens framtid. Det här signalerar personalen till barnen genom både ord och handling.

För barn som varit utsatta på olika sätt kan det vara svårt att tro på "den ultimata auktoriteten", som Gud. För många av barnen skyller sina problem på Gud (Levy & Orleans, 1998). Det här är intressant för på "Liv och Ljus" har Gud fått bli verklig för nästan alla barnen. De har blivit kristna och börjat tro på Gud och Jesus. För flera av barnen är Gud deras styrka. Tidig misshandel och anknytningsstörningar har satt svåra spår i barnens inre. Egenskaper som tro, förlåtelse, medlidande och osjälviskhet är främmande för dem. Men de

här egenskaperna kan barnen på "Liv och Ljus" få, för personalen arbetar väldigt mycket med dem på det här området. Varför barnen hos "Liv och Ljus", som varit så utsatta på olika sätt tar till sig Gud beror på att personalen lever ut sin kristna tro och på så sätt visar de barnen vem Gud är.

Vad vi själva tror om Guds betydelse i barnens liv på "Liv och Ljus" är att de framförallt får en ny och positiv syn på sig själva. För många av barnen känner sig värdelösa och oälskade, men för Gud är de värdefulla och älskade. Barnen berättade själva att de fått uppleva Guds kärlek. Det viktigaste för de här barnen är att de kan tycka om sig själva och därmed känna en självrespekt, vilket är en förutsättning för att de ska komma vidare i sin utveckling. Därför är deras tro på Gud en styrka för dem. Bibeln säger att Gud ser till varje enskild människa och att han har en plan och en mening med oss var och en (Psaltaren 139:16-18). Vi som kristna tror och lever efter det. Det här budskapet förmedlar personalen på "Liv och Ljus" till barnen som får ett hopp och en tro för sitt eget liv och sin framtid. Hur kan man se- och tycka att ett gatubarn är värdefullt, att det skulle vara lika värdefullt som den mest "präktiga och skötsamma" samhällsmedborgaren? Svaret på den frågan för oss och för personalen på "Liv och Ljus" är att vi först har fått ta del av Guds kärlek för att sedan kunna se och älska gatubarnen.

Svagheter i "Liv och Ljus" arbetsmetoder

Under våra intervjuer med Jacek blev det klart för oss hur viktigt det är med en utbildning. För trots språkbegränsningarna nådde vi ändå varandra genom våra respektive utbildningar. Flera i personalen hade ingen högre utbildning för socialt arbete och därför saknade de många gånger termer och begrepp. Det här resulterade i sin tur till att personalen kunde ha svårt för att hjälpa varandra med att sätta ord på det de gjorde och på så sätt utvecklas i sina arbetsmetoder. Vi fick själva uppleva det här i våra intervjuer och samtal. Vi insåg att en del av personalen inte förstod våra frågor på grund av att begreppen var främmande för dem. Något annat var att de som saknade högre utbildning inte hade med sig den professionella etiken. Ett exempel på det var att man var mer eller mindre noga med sekretessen. Vi fick också uppfattningen av att personalen saknade nödvändig handledning. Vi befarar att personalen inte får det stöd de behöver från organisationen, utan lämnas med sin kärlek till barnen och sin tillit till Gud.

Vi kan se och förstå att den kristna livssynen ger ett unikt arbetssätt men den kan inte fullt ut ersätta en utbildning. Men däremot kan en kombination av dem bli väldigt bra.

"Street addiction", Gatans dragningskraft

Det är *ingen* självklarhet att barnet vill lämna gatan och vi frågade oss varför. Vår förförståelse var att bara barnet kom ifrån kloaken och gatan in till "Liv och Ljus" så skulle det ordna sig. Men det krävs mycket mer än så. Turerna fram och tillbaka mellan centret och gatan är många. Flera av barnen väljer gatan framför "Liv och Ljus". För många av barnen är det gatan som har fått bli deras tillflykt och därmed trygghet. Det som är otänkbart och onormalt för oss är barnens vardag som de känner sig hemma med. Fenomenet med gatans dragningskraft har mer eller mindre att göra med beroendeproblematiken i stort. Det innebär att det inlärda, invanda och kända är starkare än det okända. Det enda liv gatubarnen känner till är livet på gatan och dess destruktiva, hårda och tuffa miljö. Barnen upplever sig ha både kontroll och sammanhang ute på gatan. Allt som barnen känner till, vet något om och känner sig trygga i dras undan för dem när de kommer till ett nytt sammanhang som "Liv och Ljus". Speciellt svårt blir det för de barn som är uppvuxna på gatan och inte har fått med sig någon anknytning överhuvudtaget.

Avslutning

För personalen på ”Liv och Ljus” är varje gatubarn otroligt värdefullt och unikt och endast det bästa är gott nog. Personalen hämtar sin styrka och kraft hos Gud och har Bibeln som sitt rättesnöre och är helt på samma linje som Jesus när han säger:

”Låt barnen komma till mig”... (Markusevangeliet 10:14).

Referenser

Bibeln, Nya –och Gamla testamentet (1981) Örebro: Libris bokförlag

Bowlby, John (1994) *En trygg bas –kliniska tillämpningar av bindningsteorin* Borås: Natur & Kultur

Bramstång, Mats & Dahlkwist, Matts (1993) *Förstå sig själv och andra. Psykologi för gymnasieskolan* Falköping: Liber utbildning

Carlid, Tor (2002, april, 19). Gatubarn får eget hus. *Nya Dagen* s. 9

Europa I Fokus, www.europa-i-fokus.no

Europa I Fokus (1999) *Opp fra koakken, en film om "kloakkbarna" i Romania*. Drammen Norway: Stiftelsen Europa I Fokus

Gustavsen, Anne (1997) *Frantz Johansen, Kloakkbarnas Far*. Rex Forlag

Hindberg, Barbro (1999) *När omsorgen sviktar*. Borås: Rädda Barnen

HSFR, www.hsfr.se

Håkansson, Lennart (1994) *Gatlopp* Stockholm: UBV:s förlag

Kennedy, Marie (2002, mars, 31) *Dömd till ett liv i kloakerna* Göteborgsposten s. 6-7

Killén, Kari (1993) *Svikna barn: om bristande omsorg och vårt ansvar för de utsatta barnen* Stockholm: Wahlström & Widstrand

Levy, Terry M & Orlans, Michael (1998) *Attachment, Trauma and Healing –Understanding and Treating Attachment Disorder in Children and Families*. CWLA, Washington, DC

"Liv och Ljus", *Organisationsbeskrivning –"Life and Light" Foundation*.

"Liv och Ljus", *Intagningskriterier –Questionnaire*

Läkarmissionen (1999) *Vi fick chansen 4 f d gatubarn i Bukarest berättar*

Payne, Malcom (1997) *Modern social work theory* London: British Library

Rädda Barnen: programavdelningen, E –post: Barbro Jansson@rb.se

Rädda Barnen www.rb.se

Bilaga

Intervjuguide för ”Liv och Ljus”

2002-02-28

Metodfrågor - hur, vad och varför?

Vår målgrupp för metodfrågorna består av 4-5 stycken barns behandlingsbeskrivningar. Från gatan till att de kommer in till ”Liv & Ljus”, ”input” till dagen för utskrivning, ”output”. Vi utgår i från att det som de här barnen har gemensamt är att de levt och bott på gatan. Men att deras liv för övrigt, bakgrunder, åldrar, kön och upplevelser mm kan se väldigt olika ut.

Generella frågor som rör alla barnen:

Hur stor vikt lägger ni vid att få barnets tillit och förtroende?
Vad innehåller behandlingsplanerna och är de specifika eller generella?
Vad vet ni om barnets föräldrar och hur ser barnets föräldrarelation ut?
Vad kännetecknar de barn som ni ser klarar sig bäst?

Frågor om varje barn:

Inled med:

Personalen får ge en fri beskrivning av barnet och dess väg från ”input” till ”output”. Vad behöver barnet när det kommer till ”Liv och Ljus”?

- fysiskt
- socialt
- psykologiskt

Vilka brister kan ni se och hur beslutar ni om vilka barn som ni tar in? Hur arbetar ni med barnet, kan ni beskriva processen...

Vad vet ni om barnet och vad behöver ni veta för att kunna lägga upp en behandlingsplan?

Vad har barnet med sig? Finns det något av positiv betydelse?

Vad behövs för att barnet ska knyta an till er som personal och hur visar barnet sin tillgivenhet?

Hur ser barnets fysiska och psykiska hälsa ut och hur bedömer ni det?

Vad för hjälp ger ni och hur ger ni den?

Vad behövs av er och centret för att kunna hjälpa barnet i dess utveckling?

Hur hjälper ni barnet med att bearbeta inre sår och själsliga skador? Deras återhämtning?

Hur ser ni att barnet utvecklas och mår bättre? Vilka uttryck tar det sig?

Vad måste barnet ha fått med sig den dagen då det skrivs ut?

Bakgrundsfrågor

Organisationsbeskrivning av ”Liv & Ljus”

Vad har ”Liv & Ljus” för position bland barnen ute på gatan?

Nätverk och samarbetspartners

Hur ser myndigheterna och allmänheten på ert arbete med gatubarnen?

Vilka attityder och inställningar möts gatubarnen av?

Vad görs för gatubarnen från statens sida?

Har staten några strategier för att minska antalet gatubarn?

Hur samarbetar ”Liv & Ljus” med myndigheter?

socialtjänst?

Miljöfrågor

Med miljö menar vi både den fysiska och den känslomässiga miljön. Vi vill beskriva den miljö som barnet tvingas leva i på gatan. Men vi vill också ha med miljön inne på "Liv Ljus". Är folk/vi medvetna om vilka villkor gatubarnen lever under och hur deras miljöer ser ut?

**Högskolan Trollhättan / Uddevalla
Institutionen för Individ och Samhälle
Box 1236
462 28 Vänersborg**

Tel 0521-26 40 00 Fax 0521-26 40 99